

A KONZERVATIVIZMUS KUTATÁSÁNAK HAT ÉVTIZEDE: ADORNÓTÓL A BIOPOLITIKÁIG KRITIKAI TANULMÁNY

SZOKOLSZKY ÁGNES

SZTE BTK Pszichológiai Intézet
E-mail: szokolszky@gmail.com

Beérkezett: 2014. augusztus 11. – *Elfogadva:* 2014. december 16.

A három részből álló tanulmány kritikai áttekintést nyújt a konzervativizmus kutatásának hat évtizedéről, Adorno és munkatársai klasszikus munkájától eljutva a politikai orientációk genetikai és neurobiológiai hátterére irányuló mai vizsgálatokig. A kutatások mélyreható pszichológiai és biológiai különbségeket rajzolnak fel a konzervatív és a liberális politikai orientációt valló személyek között. A tanulmány arra keresi a választ, hogy mennyire megalapozottak és hogyan értelmezhetőek ezek a különbségek. A kritikai áttekintés arra mutat rá, hogy problémás előfeltevések, elfogultságok és leegyszerűsítő magyarázatok kísérik végig az egymást követő kutatási paradigmákat. A tartalmi és módszertani szempontok felvetése mellett a témakör tágabb összefüggésrendszerbe is helyeződik olyan tényezők szerepének elemzésével, mint az amerikai politika utóbbi évtizedben felerősödött polarizáltsága, a kutatók ideológiai beállítódása, valamint a média szerepe a tudományos eredmények közvetítésében. Az első rész az „autoriter személyiség” konstruktumának kialakulását és klasszikus kutatási paradigmáját állítja középpontba, és kíséri annak fejlődését az 1990-es évekig. A második rész egy újabb befolyásos paradigmájával: a konzervativizmus motivált kognícióként való megközelítésével foglalkozik. Ez az elmélet „megszüntetve – megőrizve” fogalmazta át a témát, és széles körű inspirációt adott az empirikus kutatások újabb hullámának – mindeközben tovább vitt számos kritizálható előfeltevést, értelmezést és módszertani problémát. A harmadik rész a genetika és az agykutatás hozzájárulásait vizsgálja meg. Miközben előremutató és ígéretes a biológia integrációja, az idevágó kutatásokban túlzó és indokolatlan értelmezések merültek fel, amelyek inkább hátráltatják, mintsem segítik a célt.

Kulcsszavak: *konzervativizmus pszichológiája, a politikai orientációk pszichológiája, tekintélyelvű személyiség, genopolitika, neuropolitika, biopolitika*

*Annak, aki 30 év alatti és nem liberális, nincs helyén a szíve;
annak, aki 30 feletti és nem konzervatív, nincs helyén az esze.*

(Sir Winston Churchill)

Miben áll a konzervatív ideológiához való vonzódás lélektana? E kérdés vizsgálata a második világháborúig visszanyúló múlttal rendelkezik a pszichológiában. Az autoriter személyiség fogalma eredetileg a fasiszmusra való fogékonyságot volt hivatva magyarázni. A későbbi kutatások már nem a szélsőséges, hanem a normál személyiségműködések vonatkozásában tették fel a kérdést: mi jellemzi a politikailag konzervatív személy pszichológiáját, és egyáltalában miért lesz valaki konzervatív? Bár a kérdéskör iránti érdeklődés az évtizedek során hullámzó volt, a kutatási téma klasszikussá vált, és az utóbbi évtizedekben reneszánszát éli. Hagyományos feltételezés, hogy ideológiai vonzalmaink elsősorban a családi szocializációnak, egyéb társas hatásoknak, tapasztalatoknak, belátásoknak, értékeknek és meggyőződéseknek köszönhetőek. A pszichológiai magyarázatok a hangsúlyt a nem tudatos meghatározó tényezőkre helyezték: ezek szerint tudattalan diszpozícióink, érzelmi motivációink jelentik az alapvető hajlamosító tényezőket az ideológiai – politikai beállítódások alakulásában. Az utóbbi években a biológiai tudományok is bekapcsolódtak az ideológiai orientációk kutatásába. Az a megállapítás, miszerint politikai beállítódásaink legalábbis részben biológiai eredetűek, további kihívást intéz a hagyományos társadalomtudományi megközelítések felé.

A kutatások kezdettől fogva a konzervatív–liberális kettősség keretében határozták meg a politikai ideológiák világát, és egymással ellentétes pszichológiai profilokat rajzoltak ki. Egy, a legújabb eredményeket összefoglaló írás szerint jelentős különbségek vannak liberálisok és konzervatívok között pszichológiailag, genetikailag, funkcionális agyműködésükben és agyszerkezetükben (BOLDOGKÓI, 2013). A liberálisokhoz képest a konzervatívok kevésbé újdonságkeresőek, kevésbé kreatívak, merev és leegyszerűsítő gondolkodásúak, hajlamosak a tekintélyelvűségre és az előítéletességre, inkább kudarckerülők, mint sikerorientáltak, és hajlamosabbak az ingereket fenyegetőnek látni. Mivel a liberalizmus és a konzervativizmus nem értéksemleges, elvont tudományos fogalmak, hanem széles rétegekre és egymással versengő konkrét politikai erőkre utaló kategóriák, a kutatási eredmények óhatatlanul a polémikus nyilvánosság erőterébe kerülnek, és jelentős médiafigyelmet kapnak.

Mennyire megalapozottak és hogyan értelmezhetőek a liberálisok és a konzervatívok között talált különbségek? Mi a szerepe az agynak és a géneknek a politikai nézetek alakulásában? Hogyan alakult a tekintélyelvűség kutatása a klasszikus vizsgálatoktól kezdve a legújabb fordulatig, az ideológiai különbségek biológiai hátterének vizsgálatáig? A következőkben kritikai értékelés alá vonom az említett kérdéseket, kitérve a témakör megkerülhetetlen média hátterére és a témát körülvevő politikai erőterre is. A hat évtized áttekintésével célom: 1. „Egyben láttatni” az elméleti és empirikus munkát az 1950-es évektől máig, annak érdekében, hogy követni lehessen az előfeltevések, eredmények és konklúziók máig vezető szövevényes fonalát. 2. Kritikailag kezelni a téma kutatását, rámutatva arra, hogy

koncepcionális elfogultságok, problémás előfeltevések, értelmezési problémák és leegyszerűsítő magyarázatok kísérik végig az egymást követő kutatási paradigmákat. 3. Tágabb összefüggésrendszerbe helyezni a témát, kitérve olyan külsődleges tényezőkre, mint az amerikai politika felerősödött polarizáltsága, a kutatók ideológiai beállítódása, valamint a média szerepe a tudományos eredmények közvetítésében.

Az első részben az „autoriter személyiség” konstruktumának kialakulását, ennek elsősorban Theodor Adorno nevével fémjelzett klasszikus kutatási paradigmáját és az abból kinőtt vizsgálatokat állítom a középpontba. Ez a fejezet már régen tankönyvi anyaggá sűrűsödött, így ritkán kap alaposabb kritikai figyelmet. A második részben egy újabb befolyásos paradigmával: a konzervativizmus motivált kognícióként való megközelítésével foglalkozom. Ez az elmélet „megszüntette – megőrizve” fogalmazta át a témát és széles körű inspirációt adott az empirikus kutatások újabb hullámának – mindeközben továbbvitt számos lényegbevágó, kritizálható előfeltevést, értelmezést és módszertani problémát. A harmadik részben a genetika és az agykutatás hozzájárulásait vizsgálom meg. Az utóbbi néhány évben jelentkezett az a törekvés, hogy a modern biológiai tudományok elméleti és módszertani eszköztára helyet kapjon a politikai orientációk kutatásában. Miközben előremutató és ígéretes ez a fejlemény, az idevágó kutatásokban túlzó és indokolatlan értelmezések merültek fel, amelyek inkább hátráltatják, mintsem segítik a politikai orientációk komplex hátterének megismerését.

A konzervativizmus kutatástörténetének kritikai elemzése egy lényeges ellentmondásra világít rá. Adornóék a fasizmust a konzervativizmushoz kötötték, a demokráciát féltve. A konzervativizmusa későbbi kutatásokban is a „sötét attitűdökkel” (rasszizmus, homofóbia, tekintélyelvűség, előítéletesség, agresszió) asszociálódott. Ugyanakkor a konzervativizmus a liberalizmussal együtt nélkülözhetetlen elemét képezi a modern demokratikus politikai erőternek és az aktív állampolgári magatartásnak, amely a demokráciák alapját jelenti. A konzervativizmus kutatása relevanciával bír arra vonatkozóan is, hogy hogyan értelmezzük a demokráciát veszélyeztető pszichológiai tényezőket, és egyáltalában, hogyan értelmezzük az embert mint homo politicust.

I. A KONZERVATIVIZMUS KUTATÁSÁNAK ELSŐ NÉGY ÉVTIZEDE

Az autoriter személyiség kutatása a második világháborút követően – az eredeti paradigma

A mai kutatások előzményei a Frankfurti Egyetem Társadalomkutatási Intézetéhez vezetnek vissza, az 1930-as évek Németországába. Erich Fromm itt indított kutatást a tekintélyelvűség családi hátterének feltárására, mélyinterjúk vizsgálatokkal. Az intézet vezetője, Max Horkheimer Erich Fromm-mal, Theodor Adornóval, és Herbert Marcuséval együtt egy marxista szellemiségű kapitalizmuskritika kidolgozásán munkálkodott akkoriban (WIGGERSHAUS, 1994). Az intézet munkatársait meglepte (mint ahogyan az egész kommunista mozgalmat is), hogy

Marx várakozásával szemben Németországban nem a kommunizmus, hanem a fasiszmus győzedelmeskedett, méghozzá a német munkásosztály részvételével. Alapvető kérdés volt, hogy ez hogyan történhetett meg. Az intézet munkatársai a marxizmus mellett a pszichoanalízishez is erősen kapcsolódtak. Mivel az adott helyzetben sokkal inkább úgy tűnt, hogy a freudi elmélet ad kielégítő fogódzókat a fasiszmus megértéséhez, a marxista alapú szociológiai – gazdasági magyarázat mellett pszichoanalitikus személyiség-lélektani magyarázatok kerültek előtérbe.

Ez az értelmezési keret a személyiségfejlődés eltorzulásával magyarázta a fasiszmusra való hajlam kialakulását. Fromm az apa-fiú kapcsolat jellemzőiben kereste a fő okokat: a tekintélyelvű, erősen büntető és korlátozó nevelés következtében a lázadás elfojtás alá kerül, és a fiú felettes énje azonosul a tekintélyelvű apai hatalommal. A magyarázat szerint ez a mechanizmus mozditja elő a fasizmussal való azonosulást és az előítéletességet (ERŐS, 1986; FÁBIÁN, 1999).

A náci hatalomátvételt követően a Társadalomtudományi Intézet Genfben, majd Amerikába helyezte át tevékenységét. A kutatás az 1940-es években Berkeleyben, a Kaliforniai Egyetemen szerveződött újjá, ahol Theodor Adorno és a szintén emigráns Else Frenkel-Brunswick (Egon Brunswick felesége) amerikai pszichológusokkal kezdett együtt dolgozni. Az elméleti munka Adornóra és Horkheimerre hárult, míg a pszichológiai mérés kidolgozása inkább az amerikai munkatársakra (WIGGERSHAUS, 1994). A „Berkeley-csoport”: Theodor Adorno, Else Frenkel-Brunswick, Daniel Levinson és Newitt Sanford 1944-ben antiszemitizmus-, majd etnocentrizmus-skálát fejlesztett ki, amit később politikai-gazdasági konzervativizmus-skálává fejlesztettek, összekapcsolva az etnocentrizmust a politikai-gazdasági nézetekkel, ezen belül is előtérbe állítva a fennálló rendhez való ragaszkodást, illetve a szociális változásnak való ellenállást, mint fő jellemzőket. A csoport tagjai az amerikai közegbe illeszkedve is megőrizték egyértelműen baloldali elkötelezettségüket, és egy jelentős kritikai társadalomelméletet dolgoztak ki (a Frankfurti Iskola fejlődéséről lásd CORRADETTI, é. n.).

Az „autoriter személyiség” kutatása során is változott a baloldali retorika: az eredetileg a pozitív pólust megtestesítő „forradalmi személyiség” helyett a „demokratikus személyiség” kifejezést vezették be, a demokratikus szinonimájaként a liberális jelzőt is használva (MARTIN, 1973). A Berkeley-csoport vizsgálatait az 1950-ben publikált, *The Authoritarian Personality* című munka (a továbbiakban: TAP; ADORNO, FRENKEL-BRUNSWICK, LEVINSON és SANFORD, 1950) foglalja össze. Eredetileg tervezett címe *The Fascist Character and the Measurement of Fascist Trends* lett volna, de végül a „fasiszta karakter” helyett a „tekintélyelvű személyiség” lett a központi fogalmi konstruktum (WIGGERSHAUS, 1994). A két fogalom között a kapcsolatot az teremtette meg, hogy a kutatók a tekintélyelvűségben látták a fasiszmus gyökerét.

A szerzők a következőképpen fogalmazták meg a fő kérdéseket: „Amennyiben potenciálisan fasiszta egyén létezik, személyisége hogyan írható le? Miből áll össze az antidemokratikus gondolkodás? Milyen a személyiségstruktúrája? Ha létezik ilyen személyiség, akkor milyen gyakori a társadalmunkban? Ha létezik, akkor milyen determinánsok által lett ilyen?” (ADORNO, FRENKEL-BRUNSWICK, LEVINSON és SANFORD, 1950, 2). A potenciálisan fasiszta (autoriter) személyiség jellemzőit a

következőkben határozták meg: 1. konvencionizmus (merev ragaszkodás a konvencionális értékekhez); 2. behódolás a hatalomnak és a hatalom idealizálása; 3. hajlam a konvencionálistól eltérő viselkedés elítélésére; 4. „anti-introcepció”, vagyis az önanalízis elutasítása; 5. merev, sztereotip gondolkodás, babonáság; 6. magas dominanciaigény, azonosulás a hatalmi figurákkal és általában véve az alá-fölé rendelődéssel és a kemény fellépéssel; 7. ellenséges beállítódás a világgal szemben; 8. „projektivitás”, azaz hajlandóság a világot veszedelmesnek látni; és 9. a szexuális devianciák iránti érdeklődés, álmalitás. Ezeket a pszichoanalitikusan levezetett jellemzőket mérte a „potenciális fasizmus”-skála: az F-skála (ADORNO, FRENKEL-BRUNSWICK, LEVINSON és SANFORD, 1950).

Az F-skálát arra az elméleti feltételezésre építve dolgozták ki, hogy az előítéletesség és a tekintélyelvűség a személyiség tudattalan pszichodinamikus szükségleteinek a megnyilvánulása, és gyökerei a tekintélyelvű családi nevelésben erednek. Az F-skála kompromisszumot jelentett Adornóék eredendő antipozitivizmusa és az amerikai pszichológia mérésorientált, pozitivista beállítódása között. A TAP fő téziseit és az F-skála tételeit Adorno és Horkheimer *a priori*, elméleti úton vezették le a német társadalomtudományok deduktív módszertani hagyományainak megfelelően (HORKHEIMER, 1947; WIGGERSHAUS, 1994). Ez a hozzáállás ötvöződött az Amerikában erős pszichometriai hagyománnyal és a mérés igényével. A kutatások időszerűségét és fontosságát alátámasztotta az amerikai társadalomban jelen lévő (a déli államokban akkor még javában intézményesített) rasszizmus, a hidegháború éveiben pedig sajátos kontextust jelentett a McCarthy szenátor nevével fémjelzett kommunizmusüldözés.

A tekintélyelvű személyiség a jellemzés szerint elfojtásokkal teli, szorongó, belső feszültségeit hajlamos a bűnbakképzés révén csökkenteni. Énjének megerősítését saját csoportjának normáival és a hatalommal való rigid és konformista azonosulásból meríti; belső bizonytalanságát kompenzáló azonosulási szükséglete autonómiájának feladásához vezet. Ellenséges a polgári demokrácia individualizmusával szemben, és a hatalom iránti vonzalma fogékonnyá teszi a totalitáriánus ideológiák elfogadására. A tekintélyelvű személyiség pszichopatológiailag is értelmezhető: az ilyen ember önálló, érzelmi életét az agresszivitás, a világhoz való viszonyát az irracionizmus és előítéletesség jellemzi, gondolkodása merev. Ez a koncepció összeeszengett azzal az értékeléssel, hogy a fasizmus az irracionalitás társadalmi szintű megnyilvánulása (DUCKITT, 2009; WIGGERSHAUS, 1994).

A TAP a szociálpszichológia klasszikus művévé vált, de közvetlen fogadtatása és későbbi megítélése során is erőteljes kritika érte (ALTEMEYER, 1981; CHRISTIE és JAHODA, 1954; DUCKITT, 2009; KELMAN és BARCLAY, 1963; LASCH, 1991; LIPSET, 1959; MIDDENDORP, 1993; MIDDENDORP és MELOEN, 1991; RAY, 1973; ROKEACH, 1960; SHILS, 1954; STONE és SMITH, 1993). Ötven év távlatából visszatekintve MARTIN (2001) úgy véli, hogy a TAP óriási sikere ellenére „minden bizonnyal a legtöbb hibát és hiányosságot felmutató munka a politikai pszichológiában befolyásossá vált művek sorában” (MARTIN, 2001, 1). A kritikák többsége a különböző pszichometriai és módszertani fogyatékokra irányult (skálaszerkesztési hibák, mintavételi torzítás stb.), illetve a pszichoanalitikus magyarázatot kifogásolta. Az utóhatás szempontjából azonban nem kevésbé lényegesek azok a

fenntartások, amelyek az Adornóék megközelítésében érzékelhető szemléleti-világnézeti egyoldalúságokra és elfogultságokra irányultak (LASCH, 1991; MARTIN, 2001; RAY, 1973; SHIELS, 1954).

Adornóék a TAP-ban is felfigyeltek arra, hogy a baloldalon is vannak az F-skálán magas pontszámot elérő egyének, de úgy vélték, ez nem áll össze koherens szindrómává úgy, mint a jobboldalon. Ez az álláspont a fasizmust a konzervatív jobboldal logikus szélsőségeként fogta fel, miközben az elméletépítésben figyelmen kívül hagyta (a nagyon is létező) baloldali diktatúrákat és az azokat mozgató antidemokratikus, nem egyszer antiszemita elemeket is beépítő, intoleráns baloldali ideológiákat. A lineáris skála negatív végpontján a konzervativizmus azonosult a demokraciellenességgel és a potenciális fasizmussal, míg a pozitív végponton a baloldali-liberális értékrend azonosult az antifasizmussal és a demokráciával. Ez az általános érvényűnek szánt értelmezési keret magyarázat nélkül hagyta a polgári demokráciát védő jobboldali konzervatív antifasizmust (ennek megtestesítője például Winston Churchill), és axiomatikusan negatív kontextusba helyezte a jobboldalt, míg pozitív megítélés alá vonta a baloldalt, amit többen kifogásoltak (BROWN, 1965; EYSENCK, 1954; MARTIN, 2001; ROKEACH, 1960; RAY, 1973; SHIELS, 1954).

A magyarázati keret fogalmilag kiterjesztően és homályosan bánt a „potenciálisan fasiszta személyiség” jelentésével. Amit az F-skála magas pontszámmal azonosított, az nem a ténylegesen agresszív, intoleráns, előítéletes viselkedés vagy a fasiszta, szélsőjobboldali nézetek voltak, hanem olyan jellemzők, amelyeket a fasiszta mentalitás, illetve magatartás latens mutatóinak tekintettek. Kérdés azonban, hogy mit tekinthetünk a potenciálisan fasiszta hajlam latens indikátorának. Az F-skála tételeinek egy része mögött általánosan elfogadott normák szerepeltek, mint például az előítélet-mentesség, a tolerancia vagy az agressziótól mentes együttélés. A tételek egy másik része azonban jól láthatóan a partikulárisabb baloldali liberális ideológiához kötődött – ilyen volt a nemzeti és a csoportidentitás veszélyességének hangsúlyozása, a tradíciók, a konvenciók és a tekintély általánosan negatív megítélése, együtt az egalitarianizmus és a társadalmi változások kontextustól független pozitív megítélésével. A tekintélyelvűség mutatóiként olyan társas jellemzők is rossz fénybe kerültek, mint a konvencionális külső megjelenés, a társadalmi elvárásoknak megfelelő társas viselkedés, a szülők és az idősek tisztelete – azaz a kulturálisan normatív mentalitás és viselkedés alapjellemei (ezeket a TAP interjúk vizsgálati során azonosították a konzervativizmus mutatóiként, WIGGERSHAUS, 1994).

Az előfeltevések egyéb vonatkozásai is kritikára adtak alapot. A tekintélyelvűség személyiség-lélektani, diszpozicionális magyarázata oksági láncolatként kezelte a merev, büntető szülői bánásmódtól vezető utat a tekintélyelvű személyiségig, onnan pedig a fasizmusra való hajlamig. A fasiszta ideológia széles körű lélektani elfogadásában szerepet játszó történeti, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális tényezők figyelmen kívül maradtak, amely különösen Adornóék marxista beállítottsága tükrében figyelemre méltó. Az ide vonatkozó kritikák szerint (például FERRAROTTI, 1994; LIPSET, 1959; RAY, 1973, 1986) Adornóék megközelítése nem tud mit kezdeni azzal, hogy az előítéletesség nem feltétlenül kötődik a tekintélyelvűséghez, és a tekintélyelvűség nem feltétlenül kötődik a jobboldali konzervati-

vizmushoz, továbbá hogy az előítéletesség és a gyűlölködés gyakran időszakos és változékony jelenségek (például etnikai konfliktusok során). Ahogyan azt Philip Zimbardo kutatásai hangsúlyozzák: a hatalom és a gonoszság pszichológiájában jelentős szerepük van a helyzeti tényezőknek (ZIMBARDO, 2004).

Adornóék úgy gondolták, hogy az F-skála közvetlen hozzáférést nyújt a személyiség mélyrétegeihez, és hogy a magas pontszámot elérők diszpozicionáltak a tekintélyelvű (agresszív, büntető, elnyomó, intoleráns) viselkedésre, aminek következtében „potenciálisan fasiszta személyiségnek” tekinthetők. Ezzel szemben az F-skála valójában nem személyiségmérő eszköz volt, hanem attitűdskála, amely a viselkedést ismert módon kevésbé jósolja be (RAY, 1973, 1976; WIGGERSHAUS, 1994). Valóban, több vizsgálat keresett, de nem talált összefüggést a magas F-skála pontszám és a tényleges autoriter viselkedés, vagy a jobboldali szavazói magatartás között (HANSON, 1975; RAY, 1973; TITUS, 1968). Az F-skálán elért pontszám a Milgram-féle kísérleti helyzetben nem jósolta be a tekintélyelvű viselkedést (RAY, 1976). A Milgram-féle vizsgálatok résztvevőivel készült interjúk ráadásul azt mutatták, hogy a konform módon együttműködők gyerekkorukban nem voltak szoros kapcsolatban az apjukkal, és nem részesültek büntető bánásmódban, míg a „lázadók” közül többen súlyos fizikai büntetésről számoltak be (ELMS és MILGRAM, 1963). Más vizsgálatok is megkérdőjelezték a keménykezű nevelés és a tekintélyelvűség közötti szükségszerű összefüggést (ALTEMEYER, 1981; MELOEN, 1990, 1993).

Minden hibájával, kétségével és problémájával együtt a TAP a 20. századi szociálpszichológia egyik legnagyobb hatású műve lett. A hatás egyrészt annak volt köszönhető, hogy a második világháborút követően a fasiszmus pszichológiai megértésének szükséglete óriási volt, és hogy az amerikai szociálpszichológia főárama fogékony volt az elmélet alapgondolataira, beleértve a baloldali ideológiai alapvetést. A háborút követően a tudományban is jelen lévő nyugati idealista baloldali értelmiség egy része továbbra is szimpatizált a Szovjetunióval és a kommunista rendszerrel (HOLLANDER, 1998), így valójában segítette a TAP elfogadását, hogy a koncepció szerint csak a jobboldal azonosult a tekintélyelvűséggel. A világosan megmutatkozó ideológiai elfogultságokat a követők zöme nem tette szóvá, vagy pedig jelentéktelennek tekintette (RAY, 1986).

A TAP egyik legnagyobb hatású általános gondolata az volt, hogy az ideológiai nézetek személyiségtényezők tudattalan kifejeződésai (DUCKITT, 2009). A gondolat iránt mutatkozó fogékonyságot minden bizonnyal motiválta az amerikai szociálpszichológiát eluraló „metodológiai individualizmus” is, amelyik a szociológiai és szociokulturális tényezők szerepét háttérbe szorította a társas jelenségek magyarázatában. Ahogyan F. H. Allport 1924-ben megfogalmazta: „A csoportnak nincs olyan pszichológiája, amely szükségszerűen és teljes mértékben ne az egyén pszichológiája lenne” (idézi OISHI, KESEBIR és SNYDER, 2009, 339). A személyiséget középpontba állító magyarázat illeszkedett az amerikai társadalmat és pszichológiát átható általános individualizmushoz (ZIMBARDO, 2004). A tekintélyelvű személyiség fogalma számos kutatást motivált az 1940-es évektől kezdődően. Ezek során több minden változott az eredeti koncepcióhoz képest, az eredeti paradigma azonban megszabta a kutatási terület fejlődési irányát és szemléleti alapjait.

Tekintélyelvűség – a fasizmuson és a pszichoanalízisen túl

A tekintélyelvűség kutatása egy olyan országban és időszakban eredt, ahol és amikor a jelenség erősen és szélsőségesen nyilvánult meg a társadalmi és politikai kultúrában, mind az állam, mind pedig a család szintjén. A második világháború utáni nyugati társadalomban azonban sok változás zajlott le és az eredeti autoriter személyiségkoncepció fokozatosan elvesztette két alappillérét: a tekintélyelvű családot és a tekintélyelvű államot (CSEPELI, MURÁNYI, PRAZSÁK és VÁGI, 2010). A 20. század második felében úgy tűnt, hogy a demokráciákat már nem fenyegetik szélsőséges ideológiák, sőt, több neves társadalomtudós (elsősorban Daniel BELL, 1960) megfogalmazta, hogy az ideológiák korszaka lezárult. Több folyamat is hatott tehát az újragondolás irányába, melyek következtében háttérbe szorult a tekintélyelvűség fasizmusához kötése és közvetlen társadalmi veszélyességének hangsúlyozása. Mindamellett az 1950-es és 60-as évek kutatásait a TAP adta keretek és az F-skála megreformálása tematizálta. Jelentősebb tartalmi változtatásokat többek között ALLPORT (1954), ROKEACH (1954, 1960) és WILSON (1973) koncepciói jelentettek.

ALLPORT (1954) szakított a pszichodinamikus magyarázati kerettel. Az előítéletes, autoriter személyiség alapvonásának az én-gyengeségből fakadó belső bizonytalanságot és félelemre való hajlamot tekintette. Feltételezése szerint az autoriter személyiség ennek következtében rendelkezik erős szükséglettel a strukturáltság, rend, kontroll és konvencionális vonatkozásában, ugyanakkor kerüli az újdonságot és a változást. Ezeket a gondolatokat WILSON (1973) vitte tovább, a konzervativizmust átfogó személyiségdimenzióként értelmezve és távolítva a politikai ideológiáktól. A konzervativizmus lényege a státus quo elfogadása: „A konzervativizmust tágan úgy definiálom mint az attitűdöket szervező stabil személyiségvonást, amelyik az ismerős és biztonságos dolgok preferenciájában nyilvánul meg, és amelyik bármilyen társadalmi csoportban és politikai pártban jelen van” (WILSON, 1978, 21). Wilson az általános konzervativizmust az általános intelligencia mintájára fogta fel: „Ahogyan az általános intelligencia verbális, téri, numerikus és egyéb komponensekre oszlik, úgy az általános konzervativizmus is egymással korreláló faktorokra oszlik, ezek a vallási dogmatizmus, a szexuális szabadság ellenzése, a büntetésre irányuló hajlam, és az etnocentrizmus” (WILSON, 1978, 21).

A Pattersonnal együtt kifejlesztett konzervativizmus skála (C Scale, WILSON és PATTERSON, 1968; WILSON, 1973) tételei az általános konzervatív beállítódást szándékozták mérni. A skála kevés politikai-ideológiai tételt tartalmazott, viszont szerepelt benne sok minden a nudista táboroktól kezdve a latin tanuláson át a bibliai igazságok megítéléséig. A skálát több országban használták és összefüggést találtak a C-skála és egy sor jellemző között (például esztétikai ítélet, a radikalizmus, valláshoz, és szexuális szabadsághoz való viszonyulás). Valójában a skála tételeinek kifejlesztésénél jelentős mértékben támaszkodtak az F-skála tételeire – ennek következtében a C-skála erős korrelációt mutatott az F-skálával. Wilson úgy értékelte, hogy az eredmények igazolják a „konzervativizmus szindróma” létét, amely a következőket foglalja magában: „vallásos dogmatizmus, jobboldali politikai orientáció, militarizmus, etnocentrizmus, kisebbségekkel szembeni intoleran-

cia, autoritarianizmus, büntetésirányultság, antihedonizmus, konformitás, konvencionalitás, babonáság, szembehelyezkedés a tudományos progresszióval” (WILSON, 1973, 257). Wilson alacsony intelligenciát, szülői rigiditást és alsóbbrendűségi érzést is feltételezett a háttérben, és másokhoz (például EYSENCK, 1954; 1981/1960.) hasonlóan ezeket az alsóbb társadalmi osztályba tartozással is összefüggésbe hozta.

Egy éles kritika szerint (STACEY, 1977a, 1977b) a „konzervativizmus szindróma” nem más, mint sztereotíp kép, amely inkább kiindulópont, semmint empirikus eredmények alapján levont konklúzió. Mások megállapították, hogy a skála alacsony belső konzisztenciával rendelkezik (ALTEMEYER, 1981; ROBERTSON és COCHRANE, 1973; RAY, 1974). Nem talált megerősítésre az általános konzervativizmusfaktor léte (JAMIESON, 1978), sem a konzervativizmus alsóbb osztálybeli jelenséggé váló értelmezése (STACEY, 1977a). Ezzel együtt a későbbiekben a C-skála lett az egyik leggyakrabban alkalmazott mérőeszköz (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a).

Milton ROKEACH (1960) a kognitív működésre nézve vitte tovább a tekintélyelvű személyiség vizsgálatát. Fő dimenzióknak a gondolkodás zártságát–nyitottságát tette meg, a zárt gondolkodást dogmatizmusként definiálva, és ezt potenciálisan a baloldalra is kiterjesztve (korábban ezt SHIELDS, 1954, és EYSENCK, 1954, is felvetette). A dogmatizmus-skála (D Scale; ROKEACH, 1960) azonban szintén problematikusnak bizonyult tartalmilag és módszertanilag (DUCKETT, 2009). A tételek homályos szociális állításokat tartalmaztak (például „A mai bonyolult világban csak úgy tájékozódhatunk, ha a megbízható vezetőkre és szakértőkre támaszkodunk”), és valójában jelentős átfedésben voltak az F-skála tételeivel. A vizsgálatok nem igazolták, hogy a radikalizmus a baloldalhoz is köthető lenne (igaz, hogy a résztvevők tipikusan az amerikai egyetemista populációból kerültek ki, ami jelentősen csökkentette ennek esélyét, RAY, 1986). A baloldali tekintélyelvűség felvetése ezzel elhalványult, és megfogalmazódott az a konklúzió is, miszerint baloldali diktatúrák vannak, de baloldali tekintélyelvűség mint pszichológiai fogalom nincs, a baloldali tekintélyelvűség „mítosz” (STONE, 1980).

A nem szűnő módszertani és fogalmi bizonytalanságok következtében a kutatási terület iránti érdeklődés lanyhult (DUCKETT, 2009). Az 1980-as években azonban Robert Altemeyernek sikerült az F-skála pszichometriailag megfelelő változatát kidolgoznia (ALTEMEYER, 1981), és ezzel újraéledt a kutatási terület. Az F-skála eredeti tételei közül csak a tekintélyalapú alárendelődés, a tekintélyelvű agresszió és a konvencionalizmus mutatott erős együttjárást, így a többi tétel elhagyásával kialakult a „jobboldali tekintélyelvűség skála” (Right Wing Authoritarianism, RWA Scale; ALTEMEYER, 1981). A tételek az előzőekhez hasonlóan szociális attitűdöket és nézeteket fogalmaztak meg (például „A homoszexuálisokat és feministákat dicsegetni azért, mert elég bátrak ahhoz, hogy szembehelyezkedjenek a hagyományos családi értékekkel”, „Ez az ország sokkal jobban működne, ha a bajkeverők bizonyos csoportjai tartanák a szájukat, és elfogadnák a csoportjuk hagyományos helyét a társadalomban”), Altemeyer azonban fenntartotta azt az értelmezést, miszerint a skála személyiségvonásokat mér. Az RWA-skálával végzett vizsgálatok összességükben alátámasztották, hogy a mért dimenziók tipikusan a jobboldali,

konzervatív gondolkodásmódhoz kapcsolódnak. Altemeyer kijelentette, hogy a „jobboldali tekintélyelvűség” baloldali politikai tartalommal is elképzelhető, ez azonban gyakorlatilag nincs jelen Amerikában (ALTEMEYER, 2006, 8).

ALTEMEYER (1996) longitudinálisan is vizsgálta, hogy milyen tényezők állhatnak a jobboldali tekintélyelvűség hátterében. A szülői nézetek és vallásosság mellett összefüggés mutatkozott több személyes tapasztalat jellegű változóval, így például a felsőfokú tanulmányokkal töltött idővel arányosan csökkent az RWA-pontszám, viszont azok esetében, akik szülők lettek, az RWA-pontszám megnövekedett. Több eredmény mutatta, hogy az RWA-pontszám érzékeny az észlelt szociális fenyegetésre is. Ezek az eredmények amellet szölk, hogy a tekintélyelvűség az élet során változhat, és alakulásában szerepet játszanak dinamikus, helyzeti tényezők és élettapasztalatok. Ezek az összefüggések azonban csak szórványos figyelmet kaptak. Az 1990-es években létezett olyan törekvés, amely a klasszikus tekintélyelvűség fogalom szociológiai érvényességét az F-skála módosított változataival igyekezett vizsgálni (hazai viszonylatban lásd például ERŐS és FÁBIÁN, 1999), a szociológiai, szociálpszichológiai és személyiség-lélektani szempontú megközelítések azonban a szakterület általános gondolkodásmódjában nem integrálódtak.

Az 1990-es években „szociális dominancia orientáció” néven további új tekintélyelvűség fogalom született (Social Dominance Orientation, SDO; SIDANIUS és PRATTO, 1999; SIDANIUS, LEVIN, FEDERICO és PRATTO, 2001). A szociális dominancia elmélet (social dominance theory, SDT) evolúciós hajlamnak tekinti a hierarchikus csoportképződést, amelyben a felül lévő csoportok az alul lévők elnyomására törekednek, és az alul lévők a dominancia elfogadására való hajlamuk folytán közreműködnek az elnyomó viszonyok fenntartásában (ALTEMEYER, 1998). Az SDO-skála azt szándékozta mérni, hogy az egyén mennyire azonosul a csoportközi viszonyok alá-fölé rendelő módon való megközelítésével. Az SDO-skála és az RWA-skálák egymáshoz való viszonyára vonatkozóan ALTEMEYER (1998) arra a következtetésre jutott, hogy a két skála a tekintélyelvűség két egymást kiegészítő személyiségdimenzióját méri: az RWA a tekintélyelvű behódolást („tekintélyelvű követő”), az SDO pedig a tekintélyelvű dominanciát („tekintélyelvű vezető”). Ezt nem igazolták maradéktalanul az empirikus vizsgálatok (például DUCKITT, 2001; VAN HIEL, DURIEZ és KOSSOWSKA, 2006; DURIEZ és VAN HIEL, 2002; KRAUSS, 2002; ROCCATO és RICOLFI, 2005). Az elméletet többen kétségbe vonták, rámutatva az evolúciós alátámasztás gyengeségére, és arra, hogy társadalmi és csoportközi viszonyokat nem lehet egyéni személyiségjellemzőkből levezetni (TURNER és REYNOLDS, 2003; SCHMITT, BRANSCOMBE és KAPPEN, 2003; WILSON és LUI, 2003).

A TAP-ot követő négy évtized egy aktív, ugyanakkor elméletileg és módszertanilag is sok problémával terhelt kutatási terület képét mutatja. A „potenciálisan fasiszta személyiség” helyébe a „konzervatív személyiség” került, és újabb és újabb megerősítést nyert, hogy a tekintélyelvűség együtt jár a beszűkültséggel, az intoleranciával és a „konzervativizmus szindróma” egyéb vonásaival. Ezek a jellemzők a konzervativizmus definíciójává váltak, ugyanakkor a választási adatok elemzése például azt mutatta, hogy az F-, illetve RWA-skálák által konzervatívnak definiált egyének jó része liberális szavazó (RAY, 1983, 1990).

Az értelmezési keretek végképp elszakadtak a pszichoanalízistól. Ennek eredménye egy elméletileg „vékonyabb” koncepció lett, amely egy pszichológiai komplexusra: a belső bizonytalanságra, és ezzel összefüggésben a félelemre való hajlamra mint tartós és alapvető személyiségsszervező vonásra helyezte a hangsúlyt, anélkül hogy mélyebb magyarázatot vagy mechanizmust vázolt volna fel ennek keletkezésére vonatkozóan. Ismételten felmerült, hogy a skálák nem személyiségvonásokat mérnek (FELDMAN és STENNER, 1997; SAUCIER, 2000; ROSIER és WILLIG, 2002), és nem jósolnak be tényleges viselkedést (DUCKITT, 2001). Egy vizsgálat például azt találta, hogy egy teljesítményorientációt mérő skála jobban bejósolta a tekintélyelvű viselkedést, mint egy tekintélyelvű személyiség skála (RAY és LOVEJOY, 1983). Bizonytalan maradt, hogy a konzervativizmus általános faktor-e vagy független dimenziók halmaza? A konzervativizmus szélsőséges, ám logikus folytatása-e a fasizmusra való hajlam? Mit jelentene (ha lenne) a baloldali tekintélyelvűség? Egyáltalában, mit jelentenek a kutatásokban használt fogalmak (tekintély, tolerancia, hagyomány stb.) a kutatókon kívül mások számára? A skálátételek a kutatókat foglalkoztató témákat érintettek egy meghatározott értékrend nézőpontjából, mindez azonban nem feltétlenül esett egybe más társadalmi csoportok prioritásaival és értékrendjével. A „skálák világa” konzervatív-liberális terminusokban látta és láttatta a világot, de ez a dichotóm fogalompár csak korlátozottan ragadja meg az ideológiai valóságot. Érdekes ezen a ponton részletesebben kitérni a politikai ideológiák jelenségkörére, különösen annak fényében, hogy a lélektani vizsgálatok egyáltalában nem foglalkoztak ezek összetett természetével.

Az ideológiák összetett világa

Történetileg nézve több szempontból is téves a konzervativizmus fasizmusához kapcsolása. A fasizmus Németországban nem a status quo fenntartása jegyében született, hanem a radikális társadalmi változásokat ígérő Német Nemzetiszocialista Munkáspárt hatalomra jutása következtében. A német konzervatív körök és a munkásosztály jelentős része felsorakozott a náci ideológia mögé, miközben a nyugati demokráciák konzervatív polgári körői többségükben az antifasizmus oldalán álltak. A politikai ideológia szintjén tehát a konzervativizmus nem tekinthető a fasizmussal kontinuitást mutató jelenségnek. Ilyen összefüggést az F-skálával végzett vizsgálatok sem mutattak ki, a konzervativizmus azonban végzetesen „hírbe került” a fasizmus és az antidemokratizmus vonatkozásában, és a kutatási területbe mélyen beépült implicit előfeltevésként ez az összefüggés.

A konzervativizmus egy történetileg alakuló és sokféle változatot öltő politikai ideológiát jelöl. Karl Mannheim időtálló történeti elemzéssel mutatott rá történeti és filozófiai hátterére (MANNHEIM, 1925/1994). Konkrét tartalommal telített definíciója nehéz, mert jelentése térhez és időhöz kötött, és ezért sokértelmű és változékony. Ebből fakad, hogy a múlt liberalizmusa a ma konzervativizmusának számíthat. Jellemzőjeként mindamellett meghatározható néhány alapvonás, így a stabilitás és a fennálló rend értékelése, a társadalmi hierarchiák és egyenlőtlenségek elkerülhetetlenségébe vetett hit, a változásokhoz való óvatos viszonyulás és az

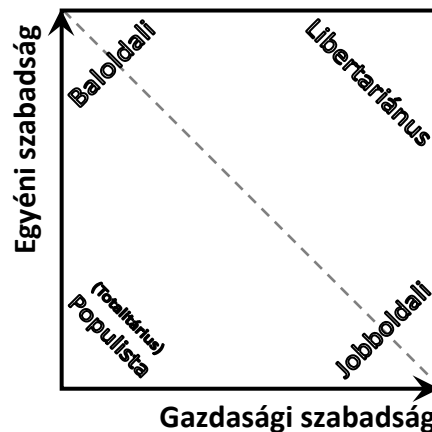
ismert és kipróbált előnyben részesítése az ismeretlennel és kipróbálatlannal szemben (GOODMAN, 2008; NAGY, 2011; NEUMANN, 1957).

A konzervativizmus filozófiája alapvetően közösségi kiindulópontú: a közösség jóllétét tekinti elsődlegesnek, a közösség tagjaként tekint az egyénre, míg a liberalizmus az individuumot tekinti elsődlegesnek, és a közösséget és annak szervezeteit az egyén jólléte feltételének tekinti. A konzervatív attitűd mérsékelt a társadalmi változtatásokat illetően, mivel a fennálló helyzetet szervesen kialakult folyamatok és társadalmi normák eredményének tekinti. A liberalizmus viszont hagyományosan változáspárti, mivel a fennálló rend negatívumainak megszüntetését látja elsődlegesnek, akkor is, ha ez a hagyományokkal és a korábbi normákkal való szakításhoz vezet. A konzervativizmus „lelkülete” a romantikához kapcsolódik, mint kulturális tradícióhoz, a liberalizmusé pedig a racionalizmushoz. A francia forradalom óta (amikor is a nemzetgyűlésben az ancien régime hívei a jobb oldalon, a forradalom hívei pedig a bal oldalon foglaltak helyet) a konzervativizmus a politikai jobboldallal, a liberalizmus pedig a baloldallal asszociálódott.

A nyugati demokráciákban, ahol a liberalizmus és a konzervativizmus ideológiai formái kialakultak és jelenleg is formálódnak, kétségtelenül léteznek az egyén szintjén többé-kevésbé konzekvensen megmutatkozó, pszichológiailag is motivált, jellegzetes ideológiai hajlamok és morális intuíciók, amelyek meghatározott etikai normarendszerekhez kapcsolhatóak. Összehasonlító kulturális vizsgálatok alapján SHWEDER (1990) három univerzálisnak mutató etikai világnézetet határol el: 1. Az „autonómia etikája” a társadalmat egyének összességének látja, és az egyén autonómiáját tekinti az erkölcsi szabályzás értelmének, így a társadalmi igazságosság alapjának is. Ebből következően fő értékei az egyén szabad akarata, szabad választása, a csoporttól való függetlenség, a tekintéllyel való szembenállás. 2. A közösségi etika kiindulópontjának a csoportot tekinti (család, törzs, nemzet), és értékeli a közösség fenntartását szolgáló tulajdonságokat (hűség, azonosulás a csoporttal, a tekintély, a hierarchia és a hagyomány értékelése és tisztelete). 3. A „felsőbb hatalom” etikájának ontológiai alapja valamilyen felsőbb erő létének elismerése. Az etikai elvek ebből való levezetése szintén maga után vonja az egyéni lét mint öncél elutasítását. Evolúciós pszichológiai érveléssel is alátámasztható, hogy a három etikai rendszer az emberi kultúrákra általánosan érvényes pszichológiai motivációkban gyökeredzik (GRAHAM, HAIDT és NOSEK, 2009; HAIDT és JOSEPH, 2004; HAIDT és GRAHAM, 2007). Ennek a kulturális, egyben biológiai megközelítésnek a keretében megfelelő értelmezést kaphat mind a liberalizmus, mind a konzervativizmus, valójában mint két egymást kiegészítő morális világkép és értékrend, amely ideológiák alapját képezheti.

A modern politikai ideológiák világa azonban a baloldali – jobboldali megkülönböztetéshez képest jóval bonyolultabb képet fest. Karl Popper és Hannah Arendt a második világháború végén rámutattak arra, hogy a bal- és jobboldali szélsőségek között sok azonosság fedezhető fel (BAYER, 1998). Hans Eysenck az ötvenes években a jobb- és baloldali felosztás mellett bevezette az autoriter-demokrata tengelyt mint független dimenziót, teret adva a tekintélyelvű és a demokrata beállítódásnak mind a jobb-, mind a baloldalon (EYSENCK, 1954). Eysenck megközelítését fejlesztette tovább az 1970-es évek elején David Nolan, az

amerikai Libertariánus Párt megalapítója. A Nolan-diagram (1. ábra) kettéválasztja a személyes és a gazdasági szabadságeszme tengelyét (NOLAN, 1971).

1. ábra. A politikai ideológiák dimenzióit felvázoló Nolan-diagram.
 Forrás: http://en.wikipedia.org/wiki/Nolan_Chart

A klasszikus „nagy ideológiák” a diagram szerint a következőképpen olvashatóak: a kommunizmus és a fasiszmus az egyéni szabadság tekintetében diktatórikus, gazdaságilag baloldali. Mindkettő ellenpontját képezi az egyéni és gazdasági szabadság maximalizálását hangoztató libertariánus ideológia. A konzervativizmus gazdasági tekintetben hagyományosan a szabadpiaci megoldások híve (például alacsony adók, öngondoskodás – ezért kapcsolódik hozzá a libertariánizmus), a boldogulás szempontjából pedig az egyén saját felelősségét hangsúlyozza és meritokrata. Részben ebből fakadóan egalitarianizmusellenes, de a törvény előtti egyenlőség és az egyenlő lehetőségek elvének híve. Ugyanakkor az egyéni szabadság tekintetében beavatkozó (például az abortuszellenesség, a bevándorlás szabályozása). A liberalizmus viszont éppen az egyéni szabadság kérdésében a legelkötelezettebb, miközben a szociáldemokrácia irányába hajló verziói elfogadják az állami beavatkozást a gazdasági folyamatokba, és az egyén boldogulása tekintetében is az állam felelősségét hangsúlyozzák, és a vagyoni különbségek mérséklése mellett lépnek fel. A konzervativizmus és a liberalizmus modern változatai egyaránt szabadság- és demokráciapártiak, szemben mindenféle a totalitáriánus ideológiával, azonban eltérő értékek alapján és eltérő hangsúlyokkal. A centrista mezőben elhelyezkedő változatok (liberális konzervatívok és konzervatív liberálisok) nagyon közel kerülhetnek egymáshoz.

Az emberek, akik az ideológiákat vallják, és a politikai helyzetek, amelyekben az ideológiák érvényesülnek, még változatosabbak és árnyaltabbak, mint az ideológiák. Ennek következtében a politikai meggyőződések és magatartások terén gyakran található önellentmondás és következetlenség. Egy történeti példával élve: a déli államokbeli amerikai demokraták szinte mind a szegregáció hívei voltak

egészen az 1970-es évekig (GOODMAN, 2008). Az, hogy valaki konzervatívnak vagy liberálisnak tartja magát, vagy annak minősíthető, összetett és sokszor változó, nehezen megítélhető kritériumrendszer függvénye. Az egyének sokasága bizonyos kérdésekben konzervatív, más kérdésekben viszont liberális. A politikai ideológiák meghatározása nem lehetséges leegyszerűsítések nélkül, de minél leegyszerűsítőbb a meghatározás, annál inkább eltávolodunk a tényleges valóságtól.

Az 1990-es évek vége újabb fordulatot hozott a konzervativizmus kutatásában. A téma iránti érdeklődés jelentősen megnőtt. E mögött feltételezhető háttértényező az amerikai politika polarizációjának felfokozódása volt (erre az alábbiakban kitérek). Az ezredfordulón integratív elméleti keretként jelent meg a politikai konzervativizmus motivált kognícióként való értelmezése. Továbbá fontos fejleményként belépett a kutatási területre a genetika és az idegtudomány is. A következőkben a konzervativizmus kutatásának ezen fejleményeit vizsgálom meg.

II. A POLITIKAI KONZERVATIVIZMUS MINT MOTIVÁLT KOGNÍCIÓ

A motivált kogníciós megközelítés, és annak kritikája

Az 1990-es évek végére a konzervativizmus kutatásában sokféle egymást átfedő fogalmi megközelítés halmozódott fel a korábbiak (például dogmatizmus, tekintélyelvűség, félelemre való hajlam) leágazásaiként. Ilyen volt többek között az „ideo-affektív polaritás” (TOMKINS, 1963), a „gondolkodás iránti szükséglet” (CACIOPPO és PETTY, 1982), a „félelemkezelés” (GREENBERG, PYSZCZYNSKI, SOLOMON, 1986), a „zárás iránti szükséglet” (KRUGLANSKY és WEBSTER, 1996), és a „rendszerigazolás” (JOST és BANAJI, 1994). A politikai konzervativizmus motivált kognícióként való megközelítése olyan átfogó elméleti keretként jelentkezett a 2000-es évek elején, amelyik integrálni szándékozott az 50 éves múlttal rendelkező kutatási terület empirikus és elméleti eredményeit.

Az új megközelítés (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a; JOST és AMODIO, 2012) szerint ideológiai hitrendszerünk tudattalan érzelmek által motivált pszichológiai szükségletet elégít ki, azaz: „a szociális és politikai attitűdök elsősorban pszichológiai (és nem logikai vagy filozófiai) okok miatt sorolódnak a bal- vagy a jobboldalra” (JOST, NOSEK és GOSLING, 2008, 126). Mivel az ideológiai hitrendszerek feltételezetten stabil és koherens motivációs és kognitív orientációkat tükröznek, „idővel a személyiséget mélyen átható struktúrává válnak” (JOST, KRUGLANSKY, GLASER és SULLOWAY, 2003a, 342). Az új megközelítés tehát hangsúlyeltolódást jelentett, de nem szakított azzal a gondolattal, hogy az ideológiai nézetek a személyiség mélyrétegeihez kötődnek. A motivációk előtérbe helyezése korlátozott szerepet juttatott a helyzeti tényezőknek: a motivált kogníciós elmélet szerint egyes események (például terrorista cselekmények) megnövelik az általános konzervativizmust, de a pszichológiai struktúrájukban nem konzervatív egyéneknél ez a hatás csak átmeneti (JOST, KRUGLANSKY, GLASER és SULLOWAY, 2003a).

A motivált kogníciós megközelítés programadó cikkét Jost, Kruglansky, Glaser és Sulloway 2003-as publikációja jelentette (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a). A tanulmány 12 országból származó, 88 mintára (összesen 22 818 főre) kiterjedő, öt évtizedre visszamenő adattömeget vetett másodlagos statisztikai elemzés alá, és emellett koherens elméleti rendszerbe foglalta a konzervativizmus pszichológiáját. A tanulmány kijelenti, hogy a motivációs megközelítés „lehetővé teszi igen nagy számú, a félelem és a bizonytalanság leküzdésében szerepet játszó pszichológiai változó integrációját, arra törekedvén, hogy koherens (bár nem teljes körű) pszichológiai portrét adjon a politikailag konzervatív személyekről” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 352). Az elmélet szerint a konzervativizmussal azonosulók „elsősorban azért lesznek konzervatívok, mert ez segít a félelem, a szorongás és a bizonytalanság leküzdésében, a változás és a kétértelműség elhárításában, egyúttal segít a csoportok és az egyének közötti egyenlőtlenségek igazoltnak látásában” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 340). Az elmélet tehát arra a korábbi ismerős gondolatra épít, mely szerint a konzervativizmussal való azonosulás mögött a bizonytalanságoktól szorongó egyén védekező mechanizmusa húzódik meg.

A tanulmány azt vizsgálja, hogy az ötven év alatt felhalmozódott bizonyítékok mennyiben támasztják alá, hogy a konzervativizmushoz szignifikánsan kapcsolódik a mentális rigiditás, a csökkent önértékelés, a bizonytalanságkerülés, általában a félelem, az erős halálfélelem, a düh és az agresszió, az általános pesszimizmus, valamint a szociális, gazdasági és társadalmi rend fenyegetettségének érzete és a rend iránti szükséglet (JOST és mtsai, 2003, 352). A tanulmány a motívumokat kognitív, egzisztenciális, és ideológiai kategóriákra osztja. A kognitív motívumok a világ mentális leegyszerűsítésével járulnak hozzá a félelem kezeléséhez, az egzisztenciális motívumok a stabilitás igény kielégítésével, az ideológiai motívumok pedig úgy, hogy megerősítik az egyén komfortérzetét a szociális hierarchiát illetően. A konzervativizmus vizsgálata a kutatási terület hagyományának megfelelően a liberalizmussal való szembeállítás keretében történik, így a liberalizmus azonosul a nyitott és rugalmas gondolkodással, a szorongásmentességgel, a megfelelő önértékeléssel, a pozitív gondolkodással, valamint a társadalmi egyenlőség és a változások igénylésével. Öt évtized vizsgálatainak konklúziójaként a szerzők megállapítják, hogy „viszonylag erős bizonyítékok támogatják azt az általános hipotézist, mely szerint a politikai konzervativizmus egy sajátos szociális és kognitív motivációs rendszerrel jár együtt” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 366).

A 2003-as tanulmány általánosan pozitív szakmai fogadtatásban részesült és igen magas idézettséget ért el. Az első szerző, John T. Jost mögött álló egyetem (University of California, Berkeley) sajtóközleménye a következő címmel jelent meg: „Egyetemünk kutatói segítenek meghatározni, hogy mitől lesz valaki politikailag konzervatív.” 50 év pszichológiai kutatásai alapján a válasz: félelem és agresszió, dogmatizmus és alacsony kétértelműség-tűrés, bizonytalanságkerülés, kognitív zárás iránti szükséglet és a félelem kezelésének szükséglete (*UC Berkeley News*, 2003). A tanulmány nagy figyelmet és pozitív kommentárokat kapott a médiában, a blogok és egyéb internetes fórumok világában viszont éles kritikai-publicisztikai értékelések és szakmailag megalapozott kritikák is megjelentek (pél-

dául KAHAN, 2012; LINDGREN, 2012; SMITH, 2007). Konzervatív oldalról a konzervativizmus elfogult karikatúrájának tekintették a tanulmányban összefoglalt eredményeket. Nem meglepő, hogy a megállapítások a magukat konzervatívnak vallókat defenzív reakcióra készítették. Josték mondanivalójuk élet azzal igyekeztek elvenni, hogy kijelentették: „nem gondolják, hogy a konzervativizmus patológikus, vagy hogy a konzervatív hitrendszer szükségszerűen hamis, irracionális vagy elveket nélkülöző lenne” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 340). A felrajzolt pszichológiai profil azonban az érvényes normák szerint de facto negatív bizonyítványt állított ki a konzervatív személyekről. Ha figyelembe vesszük, hogy a magukat konzervatívnak vallók száma jelentős a nyugati demokráciákban, akkor azzal is számolni kell, hogy ez a negatív jellemzés széles tömegre vonatkozik. (A Gallup felmérései szerint az Egyesült Államokban az ideológiai megoszlás 2011-ben a következő volt: 40% konzervatív, 35% mérsékelt [moderate], 20% liberális, SAAD, 2012).

Lektorált pszichológiai folyóiratban csak egy rövid kritikai értékelés jelent meg a tanulmányra vonatkozóan. Ebben GREENBERG és JONAS (2003) terjedelmi korlátok miatt nem tértek ki az empirikus bizonyítékok szelekciójával, értelmezésével és statisztikai elemzésével összefüggő aggályaikra, ehelyett Josték kiinduló téziseit kérdőjelezték meg. Rámutattak arra, hogy a konzervativizmus és liberalizmus leegyszerűsítő szembeállításával eleve rossz alapokra helyezi az elméleti konstrukciót. Kétségbe vonták, hogy a Josték által megnevezett pszichológiai motívumok általánosan és kizárólagosan a konzervativizmushoz lennének köthetőek. Válaszukban Josték (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003b), kitartottak amellett, hogy a jobboldal széles értelemben és lényegileg azonosítható a változás- és egyenlőségellenességgel, míg a baloldalon megjelenő változásellenesség „ideológiai paradoxon”. Kijelentették, hogy Sztálint, Hruscsovot, és Castrót „ésszerű” Ronald Reagannal és Hitlerrel együtt politikailag konzervatívnak tekinteni, „mert mihelyt hatalomra kerültek, szilárdan ellenálltak a változásnak” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 536), a baloldali diktátorok viszont „drámai kivételek” (uo. 357). A „jobboldali forradalmárok” (például Hitler, Mussolini, Pinochet) pedig azért igazolják a tézist, mert az általuk megvalósított társadalmi változások mögött „a múlt koncepciója” húzódott meg (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003b, 343). Ez az érvelési stratégia a premisszákat mindenképpen igazoló hajlékonysággal és spekulatív hajlandósággal kezeli a bizonyítékokat. Hasonló a helyzet azokkal az empirikus eredményekkel kapcsolatban is, amelyek szerint a konzervatívok boldogabbak az életben, mint a liberálisok (MACINNIS, BUSSERI, CHOMA és HODSON, 2013; SCHLENKER, CHAMBERS és LE, 2012; TAYLOR, FUNK és CRAIGHILL, 2006). A motivációs elmélet szerint e mögött a konzervatív ideológia feltételezett „palliatív” funkciója áll – eszerint a társadalmi egyenlőtlenségek elfogadása segít a szorongás csökkentésében és az önbecsülés erősítésében, így segíti elő a szubjektív jóllét érzését. Viszont „a liberálisok feltehetően azért boldogtalanabbak, mert ideológiailag kevésbé hajlanak a társadalmi egyenlőtlenségek racionalizálására” (NAPIER és JOST, 2008, 565.). A hozzáállás gyökere az a meggyőződés, hogy a konzervativizmus „rendszerigazoló ideológia, amelyik hozzájárul a csoportok között fennálló hierarchikus, elnyomó társadalmi

viszonyok stabilizálásához” (JOST és SIDANIUS, 2004, 11). Ez a megközelítés „viszszakapcsolódik a kritikai marxista és feminista tradíciókhoz, amelyek az ideológiák funkciójának vagy a fennálló társadalmi viszonyok védelmét (konzervatív vagy reakció [sic!] ideológiák), vagy a fennálló viszonyok megkérdőjelezését látják (progresszív vagy evolúciós ideológiák” (JOST és SIDANIUS, 2004, 11).

A fenti tételek ideológiailag motivált előfeltevések, amelyek annak dacára maradtak kritikai reflexió nélkül a pszichológiai szakirodalomban, hogy a belőlük fakadó elfogultság ismétlődően és egészen leplezetlenül nyilvánult meg. Tomkins „ideológiai polaritás” elmélete (TOMKINS, 1963, 1965) például a baloldalhoz kapcsolható általános irányultságokat „a szabadsággal és a humanizmussal” hozta összefüggésbe, míg a jobboldali irányultságokat „a szabálykövetéssel és a normatív kérdésekkel”. Megfogalmazása szerint: „Akik a baloldali ideológiákkal éreznek rokonságot, azok hisznek benne, hogy az emberek alapjában véve jók, és a társadalom célja, hogy segítse az emberi fejlődést és tapasztalatszerzést. Ezzel ellentétben, akik a jobboldali ideológiákkal éreznek rokonságot, azok abban hisznek, hogy az emberek lényegükben fogva rosszak, a társadalom célja pedig az, hogy szabályokkal és korlátokkal akadályozza meg a felelőtlen viselkedést” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY; alátámasztásként idézik TOMKINST, 2003a, 550). Egy újabb elfogult és beszűkült definíció szerint: „a jelenlegi amerikai használatban a liberalizmus a genetikailag nem hozzátartozó egyedek jóllétére irányuló valódi törődést jelenti”, ami abban nyilvánul meg, hogy valaki hajlandó-e saját anyagi erőforrásaiból áldozni a jóléti rendszerre – azaz támogatja-e a magasabb adózást (KANAZAWA, 2010, 38).

A konzervativizmusra mint problémás ideológiára irányuló fókusz sajátos pályára állította a kutatást, amelynek fő programpontjává a magukat a jobb- vagy a baloldalhoz soroló vizsgálati személyek közötti különbségek kimutatása vált. Az empirikus vizsgálatok lényeges és kevésbé lényeges jellemzők sorával álltak elő annak bizonyítására, hogy a konzervatív kontra liberális pszichológiai profil közötti különbségek mélyek és konzisztensek. Ezek szerint a liberálisokhoz képest a konzervatív személyek kevésbé nyitottak és empatikusak mások gondoljait iránt (MCADAMS, ALBAUGH, FARBER, DANIELS, LOGAN és OLSON, 2008), kevésbé kedvelik az ázsiai ételeket, a jazzt és a külföldi filmeket, jobban kedvelik a tisztaságot, és inkább félnek a fertőzésektől (CARNEY, JOST, GOSLING és POTTER, 2008), kognitív képességeik alacsonyabbak, mint a liberális személyeké (KANAZAWA, 2010; STANKOV, 2009), és ellenzik a tudományos fejlődést (MOONEY, 2005). A fiatal konzervatív férfiak nagyobb fizikai erővel rendelkeznek, mint a liberálisok (PETERSEN, SZNYCER, SELL, COSMIDES és TOOBY, 2013), a konzervatív szülők más típusú neveteket adnak a gyerekeiknek (OLIVER, WOOD és BASS, 2013), és a felnőttkori konzervatív, illetve liberális orientáció már óvodáskorban felismerhető (BLOCK és BLOCK, 2006). A konzervatív politikusok arcvonásaikban olyan mértékben különböznek a liberálisoktól, hogy arc alapján felismerhetők (O’RULE és AMBADY, 2010). Mindez azt a tézist igazolja, hogy az ideológiai különbségek „mélyen a bőr alá hatolnak” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a): konzervatívok és liberálisok nemcsak politikai nézeteikben, de szokásaikban, ízlésükben, gondolkodási stílusukban, pszichológiai alkatukban és attitűdjeikben is eltérnek egymástól.

A média nyelvén: a konzervatívok a Marsról, a liberálisok a Vénuszról jöttek (SCHENCK, 2012).

Jost és munkatársai fenntartják, hogy a két pólusú különbségtétel „kiállta az idő és a folyamatos empirikus tesztelés próbáját” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 339). A kiindulást nyújtó elméleti keret azonban meghatározza, hogy az empirikus kutatások milyen összefüggéseket és értelmezéseket keresenek, ezért nem elhanyagolhatóak az elméleti kiindulópontban rejlő problémák. Az előzetes feltevésektől függ, hogy egy kutatás hogyan konstruálja meg a vizsgált jellemzőket (MULLEN, BAUMAN és SKITKA, 2003). Az ideológiai elfogultság beszűkült pályára állítja a hipotézisalkotást, és egyúttal elhomályosítja az olyan összefüggések meglátását, amelyek nem illeszkednek az előfeltevés-rendszerhez. Ha például figyelembe vesszük, hogy a konzervativizmus a gazdaságfilozófia tekintetében tradicionálisan a szabadpiaci megoldások híve, viszont a szabadpiac az emberi tevékenység egyik leginkább bizonytalanságot hordozó tényezője, amely egyben komplex megoldásokat igényel, akkor korántsem nyilvánvaló az a feltételezés, hogy a konzervativizmus merev gondolkodással és alacsony bizonytalanságtűréssel kell, hogy együttjárjon. Empirikus bizonyítékok is szólnak amellett, hogy akik gazdasági téren konzervatív nézeteket vallanak, de kulturálisan nem, azokra nem jellemzőek a tipikusan a konzervativizmushoz kapcsolt vonások, így például a dogmatizmus, az alacsony tudásigény és a halálfélelem (CROWSON, 2009).

A motivált konzervativizmus elmélete saját megerősítését keresve nem veszi figyelembe, hogy a konzervativizmus multidimenzionális ideológia, amelynek egyes síkjai az egyén szintjén sem mutatnak feltétlenül együttjárást (STENNER, 2005; LAYMAN és CARSEY, 2002). Figyelmen kívül maradnak azok a politológiai vizsgálatok, amelyek azt mutatják, hogy az amerikai konzervatív választók jól megkülönböztethető csoportokra bonthatóak, amelyek eltérnek egymástól demográfiai háttérben, értékorientációban, és abban, hogy mely politikai kérdések érdeklik őket (ELLIS, 2005). A „konzisztens konzervatívok” politikailag és általánosan is képzettebb csoportot alkotnak, mint a „morális konzervatívok” (például a vallásos, evangelista jobboldal), illetve az „ellentmondásos konzervatívok”, akik szimbolikus vonatkozásokban konzervatívnak vallják magukat, de a konkrét kérdésekben általában a tipikusan liberális megoldások hívei (ELLIS, 2005). 2004-ben a morális konzervatívok 36%-a a liberális elnökjelöltre (John Kerry) szavazott, az „ellentmondásos konzervatívok” viszont fele-fele arányban szavaztak a két jelöltre (ELLIS, 2005).

Elsikkad az is, hogy az élettapasztalati, helyzeti tényezők hatására az ideológiai beállítódások lényegesen módosulhatnak (míg például az egyetemi végzettség a liberalizmus irányába mozdít el, a szülővé válás a konzervativizmus irányába – ahogyan azt ALTEMEYER (1996) megállapította. A politológiai kutatások szerint a politikai kérdésekben kialakított attitűdök és vélemények kevésbé gyökereznek következetes vagy stabil ideológiákban (BISHOP, 2005; CONVERSE, 1964, 2000). Egy svéd kísérletes vizsgálat (HALL, STRANDBERG, PÄRNAMETS, LIND, TÄRNING és JOHANSSON, 2013) során az információ manipulálásával a résztvevők csaknem 50%-a megváltoztatta eredeti, biztosnak jelzett szavazási szándékát (balról jobbra, illetve jobbról balra). Annál következetesebb valaki ideológiailag, minél mélyebb

politikai ismeretekkel rendelkezik (ZALLER, 1992), illetve minél inkább rendelkezik a politikai témák iránt „értékelő attitűddel”, véleményalkotási szükséglettel (FEDERICO, 2009). Azonban a politikai elit (Legfelső Bíróság) szintjén is kimutatható a vállalt ideológiának ellentmondó döntéshozatal (WETSTEIN, OSTBERG, SONGER és JOHNSON, 2009). Ezeket a kontextuális hatásokat nem „zajnak” kell tekinteni, hanem az emberi viselkedés lényegi jellemzőjének (SMITH és SEMIN, 2007).

A baloldali tekintélyelvűség jelensége csak egy prekonceptiózus elméleti koherencia fenntartása jegyében sikkadhat el. Az ezredforduló óta több kutatás kimutatta a baloldali tekintélyelvűség létezését a közép-kelet-európai volt kommunista régióban. Ezek szerint a baloldali tekintélyelvűség pozitívan korrelál a szocialista ideológiával, a szocialista pártok preferenciájával, a kommunizmus iránti pozitív érzelmi beállítódással, a baloldali öncímkézéssel, és a demokráciaellenességgel (de REGT, MORTELMANS és SMITS, 2011; KRAUSS, 2002; TODOSIJEVIC és ENYEDI, 2008). A régióon belül azonban jelentős különbségek is vannak: Bulgáriában és Oroszországban a tekintélyelvűség egyértelműen kapcsolódik a baloldalhoz, míg Magyarországon sokkal gyengébben mérhető a baloldali tekintélyelvűség, és inkább a jobboldali verzió dominált (de REGT, MORTELMANS és SMITS, 2011; ENYEDI, ERŐS és FÁBIÁN, 1997; PENTONY, PETERSON, PHILIPS, LEONG, HARPER és BAKOWSKI, 2000). A politikai orientációk megértése nem lehetséges a történelmi előzmények, a kultúra mint kontextus és a generációs élettapasztalatok tényleges figyelembevétele nélkül.

A „konzervativizmus szindróma” mai leírásai több ezer fős mintákon nyert adatokkal és modern statisztikai módszerek alkalmazásával szinte szóról szóra ugyanazt a sztereotipikus képet ismétlik meg, mint amit Adornóék vizsgálataiból egykor megismerhettünk (például STANKOV, 2009). Ennek a képnek az érvényessége tekintetében azonban módszertani fenntartásokkal is számolni kell. Alapkérdés például, hogy a vizsgálatokban kik a konzervatív személyek és őket hogyan azonosítják. A publikációk többségében konzervatív személyen a vizsgálat során magát konzervatívnak valló (tipikusan amerikai) egyetemistát kell érteni. Az egyetemisták kényelmi alapon történő alkalmazása a vizsgálati mintákban különösen problémás gyakorlat az ideológiai kutatások terén. Az egyetemisták sem szocio-ökonomiai státuszuk, sem ideológiai nézeteik tartalma és kiforrottsága tekintetében nem tükrözik az átlagos populációt, ezért az egyetemista mintákon szerzett eredmények általánosításának gyakorlata erősen megkérdőjelezhető (HEINRICH, HEINE és NORENZAYAN, 2010). Ezen felül mintatorzítást okoz, hogy a liberalizmus olyan mértékben felülreprezentált az amerikai diákság körében, hogy nehéz konzervatív résztvevőket találni, ezért az arányokat tekintve rendszeresen kisebbek a konzervatív alminták (AMASS, 2004).

Reprezentatív mintavétel alkalmazásával egy sokszorososan megerősített megállapítással szemben is ellentétes eredmény születhet. A tekintélyelvűség és a konzervativizmus közötti összefüggést például számos alkalommal kimutatták, de az Egyesült Államokra vonatkozó reprezentatív mintán az összefüggés nem rajzolódik ki: a mérsékelt, illetve konzervatív demokraták bizonyulnak a leginkább tekintélyelvű csoportnak, miközben a konzervatív republikánusok a liberális demokra-

tákkal együtt alkotják a legkevésbé tekintélyelvű csoportot (LINDGREN, 2012). Hasonló a helyzet annak a szakirodalomban elfogadott megállapításnak a kapcsán is, miszerint a konzervatívok tartanak leginkább a tudományos-technológiai fejlődéstől. A felnőtt reprezentatív minta adatai azt mutatják, hogy az erősen elkötelezett liberálisok és konzervatívok egyaránt pozitívabban állnak a tudományos fejlődés kérdéséhez, mint a bármely oldalon álló mérsékelték (LINDGREN, 2012).

Alapvető kérdés a válaszoló ideológiai orientációjának érvényes meghatározása is. Általános gyakorlat a skálán való önazonosítás, azonban bizonyított, hogy jelentős eltérés lehet az öncímkézés és a ténylegesen vallott nézetek között. Felnőttek körében végzett reprezentatív felmérések szerint például az Amerikai Egyesült Államokban a magukat konzervatívként azonosító személyek többségben vannak a magukat liberálisokként azonosítókkal szemben, amikor viszont egyes politikai kérdésekben kell véleményt nyilvánítani, a többség liberális álláspontot támogat (ELLIS és STIMSON, 2012). Ennek oka lehet a politikai tájékozatlanság, de az is, hogy az ellentmondásos viszonyulás normális jelenség a politikai kultúrában (FELDMAN és ZALLER, 1992; CLAASEN, TUCKER és SMITH, 2014). A címkéhez való viszonyulást az uralkodó diskurzus is befolyásolja. Az amerikai közgondolkodásban az 1960-as évektől megfigyelhető tendencia, hogy a konzervatív címke a megfontoltsággal, óvatossággal és hagyományokat értékelő hozzáállással összekapcsolódva pozitívabb értékelést kap a választói populáció jelentős részében, mint a liberális címke – eltérően az egyetemek világától (ELLIS, 2005; SCHIFFER, 2000).

Kérdéses az is, hogy mit jelent a konzervativizmus a kutatók és a válaszolók számára. Amikor például egy magyar vizsgálat keretében a kérdőív így fogalmaz: „Gazdaságpolitikai kérdésekben sokszor azokat nevezik konzervatívnak, akik az erős államban, és magasabb adóterhekért cserébe több ingyenes állami szolgáltatásban, erősebb szociális hálóban hisznek. Liberálisnak ezzel szemben azokat nevezik, akik inkább minimális állami szerepvállalást, az alacsony adókat, és ezért kevesebb állami szolgáltatást tartanak kívánatosnak. Egy ilyen felosztásban gazdasági nézeteit tekintve Ön inkább konzervatív vagy inkább liberális?” (TÁMOP Kérdőív, 2013) – akkor a konzervativizmusra és a liberalizmusra a sztenderd nyugati értelmezéssel teljesen ellentétes definíciót ad. Kérdéses, hogy amikor a szakirodalom különböző országokból származó adatokat összesít, akkor a magukat konzervatívként azonosítók konzervativizmusa vajon mennyiben rokon tartalmú? A fogalmi konzisztencia kérdése az amerikai vizsgálatok körén belül is felvethető: egyes esetekben a konzervativizmus meghatározó vonása a tekintélyelvűség (például NAPIER és JOST, 2008; ALTEMEYER, 1998; BUSSERI, CHOMA és HODSON, 2013), más esetekben az ismerős és biztonságos dolgok preferenciája (WILSON, 1978), megint máshol az alacsony adók preferálása (KANAZAWA, 2010), illetve az általános változás- és egyenlőségellenesség (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a). A vizsgálatok egységesen „a konzervativizmusra” nézve vonnak le konklúziókat, de kérdéses, hogy mennyiben beszélnek ugyanarról a fogalmi kategóriáról.

A konzervativizmus újabb szakirodalmában egyes eredmények és értelmezésük néha akkor is kétséget ébresztő, ha impaktfaktorról rendelkező, elismert folyóiratokban megjelent publikációkról van szó. Kérdéses például, hogy az egyetemisták lakrészében talált tisztítószerek mennyisége, illetve a rendetlenség mértéke alap-

ján jogos-e arra következtetni, hogy a konzervatív emberek rendszeretöbbségek, mint a liberálisok, és jobban félnek a fertőzésektől (CARNEY, JOST, GOSLING és POTTER, 2008). Kérdés, hogy mennyire meggyőző egy olyan kutatás, amelynek kezdetén óvónők jellemezték a csoportjukba járó gyerekeket az 1960-as években, majd két évtizeddel később az eredeti vizsgálati személyek 75%-ával felvett kérdőívek azt mutatják, hogy azokból a gyerekekből lettek konzervatív felnőttek, akik óvónőjük szerint „félősek, rigidek, határozatlanok, sérülékenyek és gátoltak” voltak. Viszont azok a 3 évesek, akik „energikusak, reziliensek, magabiztosak, dominánsabbak és önkifejezőbbek” voltak, felnőttkorukra liberálisok lettek (BLOCK és BLOCK, 2006). Módszertanilag és elméletileg is vitathatóak azok a megállapítások, melyek szerint az alacsonyabb IQ-val rendelkező gyerekek a konzervatív ideológia közvetítésével válnak rasszista és homofób felnőttekké (HODSON és BUSSERI, 2012), illetve, hogy a konzervatív személyek jelentősen alacsonyabb IQ-val rendelkeznek, mint a liberálisok, ahogyan ezt például KANAZAWA (2010) állítja (kritikájára lásd SMITH, 2010). KEMMELMEYER (2008) eredményei szerint kognitív téren a különbség az erős, illetve gyenge politikai nézetekkel rendelkezők között van: az előbbiek fejlettebb kognitív képességekkel rendelkeznek mind a bal, mind a jobb oldalon, mint a mérsékelten érdeklődők.

A bizonytalanságok és módszertani problémák mértéke összességében nehezen megítélhető az óriási szakirodalom egészét tekintve. Az elfogult elméletalkotás azonban egyértelműen egyoldalú feltételezésekhez vezet. A legátfogóbb indokolatlan feltevés az, hogy az ideológiailag motivált (önigazoló, pszichológiai szükségletekből fakadó, személyes értékek és hitek mentén beszűkült) gondolkodás csak a konzervatív oldal sajátja. Ez a feltételezés nemcsak elméletileg, de empirikusan is megkérdőjelezhető. Egyre több vizsgálat dokumentálja, hogy társadalmi-politikai kérdésekben a motivált gondolkodás egyaránt megtalálható a konzervatív és a liberális oldalon. Egyes vizsgálatok szerint a magas szintű gondolkodás nem csökkent, hanem növeli a gondolkodás motiváltságát, függetlenül az ideológiai háttértől (KAHAN, HOFFMANN, BRAMAN, EVANS és RACHLINSKY, 2012; MORGAN, MULLEN és SKITKA, 2010). Az ún. „backfire” hatás tanulsága szerint (NYHAN és REIFLER, 2010) a személyes hiten alapuló téves tudással szembemenő korrektív információ nem csökkenti, hanem növeli a téves tudásba vetett hitet mind a liberálisok, mind pedig a konzervatívok körében. CHAMBERS, SCHLENKER és COLLISON (2013) arra hoznak bizonyítékot, hogy a konzervatívok és a liberálisok egyaránt előítéletesek, csak más-más csoportokkal szemben: mindkét csoport a saját értékrendjétől eltérő értékeket képviselő csoportokkal szemben előítéletes, a faji háttértől függetlenül. (További kutatások, amelyek szerint a motivált kogníció az ideológiától független: BARTELS, 2004; BULLOCK, 2007; GERBER és HUBER, 2010; KAHAN, 2011; KUKLINSKI, QUIRK, JERIT, SCHWIEDER és RICH, 2000).

Lényeges felismerés, hogy az ember mint ideológiai lény nem tekinthető egészében racionális, információvezérelt ágensnek, és hogy az ideológiai orientációk mögött tudattalan motívumok is meghúzódnak. Ezek túlhangsúlyozása azonban nem helyére teszi, hanem figyelmen kívül hagyja az ideológiai orientációk alakulását befolyásoló összetett pszichológiai, szociológiai, szociokulturális és szituatív tényezőket, beleértve a különböző moralitásdimenziókat, az egyén tudatos válasz-

tásait. Végso soron ez a megközelítés egy végtelenül leegyszerűsített emberképet közvetít. Lényeges kérdés ez a demokráciák működésének megértése szempontjából is. Túlléptünk már azon, hogy a homo politicust teljességgel racionális lényként kezeljük, de a modern demokratikus politikai rendszerek működése nem képzelhető el az érték- és érdekorientált tudatosság és a racionalitás emberi gondolkodásban és viselkedésben jelen lévő komponenseinek számbavétele nélkül.

A motivációs elmélet azt feltételezi, hogy a jobb- és baloldali pszichológiai profil az emberi természet alapvető hajlamaiban rejlik, és mélyreható szakadékot tár elénk az emberi természet e kétféle hajlama között (NOSEK és GOSLING, 2008). Ez a kép sajátos módon egybeesik azzal az erős szembenállással, ami az utóbbi évtizedekben az Egyesült Államokban kialakult republikánusok és demokraták között. A tágabb politikai környezet, a médiafigyelem, és a szakma átpolitizálódása olyan háttértényezők, amelyek hozzátartoznak a konzervativizmus kutatásának jelenéhez. A következőkben ezeket a közvetlen tudományon túlmutató jelenségeket vizsgálom meg.

A konzervativizmus kutatásának politikai „szituáltsága”

A konzervativizmus kutatása hosszú ideig tudományos belügy volt. Az ezredfordulótól kezdve azonban az eredmények az internetes újságírásnak, a tudományos blogoknak, ismertető- és vitafórumoknak köszönhetően azonnal a tágabb közvélemény elé kerülnek. Ezekben a fórumokon a tudományos kutatók is kötetlenebbül nyilvánulnak meg. Az első szélesebb média visszhangot Josték 2003-as cikke váltotta ki. A baloldali angol *The Guardian* újságírója (BORGER, 2003) így tudósít: az amerikai kormány pénzén folytatott kutatás ötven év eredményeit elemezve arra a konklúzióra jutott, hogy a konzervativizmus egyfajta neurotikus tünetegyüttesnek köszönhető, amely a félelemmel, dogmatizmussal és alacsony kétértelműség-tűréssel írható le. Ez is elég ahhoz, hogy „a republikánusok vérét felforralja”, de az még inkább, hogy a szerzők Ronald Reagan Hitlerrel és Mussolinivel együtt említik, és a zárt gondolkodás példaként idézik George W. Bush egy nemzetközi konferencián tett kijelentését, amely így hangzott: „Tudom, hogy mit hiszek, és hiszem, hogy amiben hiszek, az helyes” (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a, 353). A cikk idézi Jack Glasert, aki a *Psychological Bulletin* oldalán kifejti, hogy a konzervativizmus egyfajta fekete-fehér gondolkodási stílus, és a kognitív zárás iránti szükséglet magyarázhatja, hogy a Bush-adminisztráció miért hagyta figyelmen kívül az iraki háború indításakor azokat a titkosszolgálati jelzéseket, amelyek szerint Irak nem rendelkezett tömegpusztító fegyverekkel.

Robert Altemeyer 2006-ban megjelent könyvét (*The Authoritarians*) kommentálva azt írja, hogy aki a könyvet olvassa, „a szabadság és az egyenlőség ellenségeivel kapcsolatos benyomások koherens, tudományos magyarázatát kapja” (ALTEMEYER, 2010, könyvhonlap). Altemeyer a militáns tekintélyelvűség és a valóságos szélsőjobboldal előtérbe kerülésére utal.

Az éles megfogalmazások tükrözik az Egyesült Államokban az elmúlt két évtizedben felerősödött ideológiai-politikai megosztottságot. Ezekben az években a

konzervatív oldal (beleértve a vallásos konzervativizmust) megerősödött. A 2010-es választásokon a szavazók 20%-a vallotta magát liberálisnak, 42% konzervatívnak, 38% pedig a „más” kategóriát jelölte meg (CNN Election Center, 2013). Gyanakvó és intoleráns szembenállás alakult ki a republikánus és demokrata politikai elit és a hozzájuk kapcsolódó értelmiségi és médiakörök között. Republikánusok és demokraták között éles ellentétek vannak az adózás, az abortusz, a homoszexuális házassági jogok, a fegyverkontroll, a bevándorlás, az iraki háború, a nemzetbiztonság és a terrorizmus kezelésének kérdéseiben, továbbá olyan tudományt érintő kérdésekben is, mint a globális felmelegedés és az őssejtkutatás (FIORINA és ABRAMS, 2008). Bár egyes vizsgálatok (FIORINA és ABRAMS, 2008; FIORINA, ABRAMS és POPE, 2005) nem találtak egyértelmű bizonyítékot a mindent átható ideológiai polarizációra, a piros-kék választási térkép világnézeti megosztottságot sugall az istenfélő konzervatív déli államok (pirosak) és a liberális északi államok (kékek) között. Ezzel együtt visszatérni látszik az „ideológiák kora”: a 21. század elején a kulturális és vallási különbségek jelentősége nem csökken, hanem nő, és a világ előtt álló problémák erős ideológiai vetülettel rendelkeznek.

A fenti tényezők szerepet játszanak a konzervativizmuskutatás népszerűségében. A téma aktualitását többen az ideológiai polariációval (például ABRAMOWITZ és SAUNDERS, 2005; JOST, 2006), vagy a fasiszta fenyegetés ma is reális veszélyével (STONE és SMITH, 1993) indokolják. JOST (2006) hangsúlyozza, hogy az „ideológiák vége” tézis időszakában sokan úgy gondolták, hogy az ideológiai vonzalom nem tekinthető stabil és konzisztens személyiségjellemzőnek. Az újabb kutatások eredményei azonban azt mutatják, hogy a mentális, motivációs és attitűdbeli működések terén jelentős és szisztematikus egyéni különbségek különböztetik meg a konzervatívokat és a liberálisokat. Konklúziója szerint ilyen módon a pszichológiai háttér feltárása segít a „piros” és a „kék” államok közötti éles politikai törésvonalak megértésében.

Ebben a vonatkozásban felmerül a kérdés: mi a jelentősége annak, hogy a szakmai közeg, amelyik az adott ideológiailag érzékeny kérdéseket kutatja, túlnyomó részben „kék”. Az elmúlt években több felmérés erősítette meg, hogy az amerikai egyetemeken liberális dominancia érvényesül (CARDIFF és KLEIN, 2005; INBAR és LAMMERS, 2012; KLEIN és STERN, 2005; ROTHMAN, LICHTER és NEVITTE, 2005). Egy pontosabb képet nyújtó tanulmány 11 kaliforniai egyetem oktatóinak pártszimpátiáját vizsgálta a szavazói regisztráció alapján. A felmérés szerint a nagy állami egyetemen (UC Berkeley) 9 demokrata oktatóra jutott egy republikánus. A szociológiában az összesített arány 44:1, a pszichológiában 8:1, a management-területeken 1,5:1, az üzleti képzési területen pedig 1,3:1 (CARDIFF és KLEIN, 2005). A demokratapárti túlsúly 1970 óta jelentősen megnövekedett a felsőoktatásban, így az oktatók egyes közgazdasági, társadalomtudományi és politikai kérdésekben szinte egészében homogén véleményt képviselnek (KLEIN és STERN, 2005). Az amerikai akadémiai közegben különösen fontosnak tartott pluralitás és diverzitás értékei miatt ez a helyzet nagy figyelmet váltott ki. Egyesek szerint az ideológiai homogenitás kedvezőtlen hatást gyakorol a kutatási témák sokféleségére és különböző nézőpontú megvitatására, és paradox jelenség a sokféleséget sok más tekintetben expliciten érvényesítő akadémiai közegben (REDDING, 2001, 2012).

A pszichológiában először Jonathan Haidt tette szóvá, hogy alig léteznek konzervatív szociálpszichológusok (HAIDT, 2011). INBAR és LAMMERS (2012) egy 800 fős mintán erősítették meg, hogy a szociálpszichológusok túlnyomó többsége liberálisnak vallja magát. Ugyanakkor az is kiderült, hogy a válaszolók liberalizmusa elsősorban a szociális kérdésekre vonatkozik, gazdasági és külpolitikai kérdésekben a magukat liberálisnak tartók sokkal nagyobb arányban jeleztek konzervatív vagy köztes nézeteket. Nem világos, hogy a konzervatívok alacsony száma a pszichológiában mennyiben önszelekció eredménye, és mennyiben a liberális dominancia velejárója. Egyes adatok arra utalnak, hogy a liberális közeg hátrányos helyzetbe hozza a konzervatív beállítódású kutatókat az alkalmazás, az érvényesülés és a publikálás területén (INBAR és LAMMERS, 2012. További megnyilatkozások a kérdés kapcsán: JUSSIM, 2013a, b; KENRICK, 2011).

A konzervativizmus kutatására nézve annyiban bír jelentőséggel a kutatói közeg liberális elkötelezettsége, amennyiben egyoldalúság és elfogultság mutatható ki a hipotézisállításban és a kritikai értelmezésben. A korábbiakban amellet érveltem, hogy ilyen elfogultság kimutatható. Ez a jelenség korántsem egyedi: a pszichológia múltjában és jelenében is találhatóak olyan érzékeny, átpolitizált kutatási területek, ahol érzékelhető jelenség az elfogultság (NICKERSON, 1998). Éppen ezért különösen fontos az előfeltevésekhez való elemző és kritikai viszonyulás és az elfogultságra való érzékenység (MACCOUN, 1998; MULLEN, BAUMAN és SKITKA, 2003; TETLOCK, 1994).

Az egyoldalú és leegyszerűsítő előfeltevések sajátos pályára állították a konzervativizmus kutatását a konzervatív „ideológiai másság” minél szélesebb körű kimutatásának középpontba állításával. Nyeréségnek tűnhet, hogy a hagyományos szociológiai magyarázatokhoz képest a politikai különbségek így „mélyebb” pszichológiai magyarázatot nyernek. A szocializációs, csoportszintű és szocio-kulturális hatások, helyzeti tényezők, valamint a tudatos értékválasztás háttérbe szorítása azonban inkább sekélyebbé, mintsem mélyebbé tette a magyarázatot. Továbbá az a feltevés, miszerint az ideológiai különbségek „mélyen a bőr alá hatolnak”, egyfajta paradoxonhoz vezet. A demokratikus politikai folyamatok a „politikai másság” elfogadásán és az eltérő nézetek kompromisszumán nyugszanak. Ha viszont azt feltételezzük, hogy a politikai másság az emberi természetben gyökerező szakadék, akkor sajátos színezetet kap az eltérő ideológiájú csoportok együttműködése: a nézetkülönbség mindig magyarázható és elhárítható a vitapartner pszichológiai alkatára való hivatkozással. A pszichológiaiilag motivált konzervativizmus elmélete ilyen módon a politikai polarizációt igazolja, és implicit módon már nem egy társadalomra veszélyes kisebbségtől félti a demokráciát, hanem a társadalom széles tömegeitől.

A konzervativizmus kutatása a figyelem középpontjába állította az ideológiák mögött meghúzódó alacsony szintű, tudattalan, érzelmi-motivációs folyamatokat. A közelmúltban erőteljesen megindult ezeknek a folyamatoknak a biológiai értelmezése az idegtudományi és genetikai paradigmák keretében. A tanulmány záró részében ezeket a fejleményeket tekintem át, elsődlegesen azzal a céllal, hogy azonosítsam a problémás pontokat.

III. AZ IDEOLÓGIAI ORIENTÁCIÓ BIOLÓGIÁJA

A „biopolitika” megjelenése

A motivált kognícióra építő pszichológiai elmélet a konzervativizmus fő forrása-ként a bizonytalanságra és félelemre való hajlamot azonosította, de ennek háttérével kapcsolatban nem vázolt fel részletesebb magyarázatot vagy mechanizmust. JOST, FEDERICO és NAPIER (2009, 327) egy összefoglaló cikkükben úgy értékelték, hogy az újabb kutatásoknak köszönhetően ma jobban értjük „az ideológiák pszichológiai determinánsait”, de „biztos tudományos elvek alapján álló magyarázat” kell ahhoz, hogy megválaszoljuk, egyes ideológiák miért bizonyos emberekben, illetve embercsoportokban váltanak ki mély rezonanciát. A szerzők ebben az összefüggésben olyan kutatásokra hivatkoznak, amelyek a bal-, illetve jobboldali ideológiával való azonosulás örökölhetőségére világítanak rá (ALFORD, FUNK és HIBBING, 2005, 2008; BOUCHARD, SEGAL, TELLEGEN, MCGUE, KEYES és KRUEGER, 2003; CARMEN, 2007).

Már EYSENCK-nél (1957) és WILSON-nál (1973), a széles körben használt Wilson–Petersen-konzervativizmus skála megalkotójánál is felmerült az a gondolat, hogy az ideológiák terén mutatókozó egyéni különbségeknek genetikai alapjai lehetnek. Wilson feltételezte, hogy a szorongásra való hajlam, az ingerkerülés és az alacsony intelligencia mögött genetikai komponensek csakúgy megtalálhatóak, mint környezeti tényezők (érzelmi ridegség és büntetésorientáció a szülő részéről, valamint alacsony szocio-ökonómiai státusz). A későbbi konzervativizmuskutatás a felnőttek mellett a gyermek és serdülő korosztályok körében is igyekezett kimutatni a konzervativizmust prognosztizáló személyiség- és intelligenciabeli különbségeket (például BLOCK és BLOCK, 2006; KANAZAWA, 2010). A különféle attitűdök örökölhetőségét mutató kutatásokra (például OLSON, VERNON és HARRIS, 2001) támaszkodva JOST (2006) feltételezte, hogy a politikai attitűdök is örökölhetőek, és a közvetítő láncot a konzervativizmushoz köthető kognitív, motivációs és személyiségtényezők örökölhetősége jelenti. Az utóbbi években megerősödtek azok a kutatások, amelyek a gének és az agy szerepét igyekeznek feltárni a politikai orientációk kérdéskörében. A biológiai kutatások azonban számos nyitott kérdést és értelmezést vetnek fel. Ezek megvizsgálása előtt érdemes röviden kitekinteni a biológiai nézőpontok előretörésének körülményeire.

A konzervativizmus biológiai háttérének kutatása egy átfogóbb tudományos törekvésbe illeszkedik, amelynek célja a biológia politikatudományba való integrálása (HATEMI és MCDERMOTT, 2012; ALFRED és HIBBING, 2008). Ez a törekvés egy még átfogóbb tendencia részét képezi, amelynek lényege a biológiai nézőpontok társadalomtudományokba való integrálása. Az utóbbi évtizedekben a biológiai nézőpontok megjelenése néhány fontos területen megtörte az ún. „sztenderd társadalomtudományi modellt” (COSMIDES és TOOBY, 1992) korábbi hegemoniáját, amelynek keretében az emberi viselkedés formálódását kizárólag tanulási, szocio-kulturális hatásoknak tulajdonították. A politikai magatartást hagyományosan szocializációs-környezeti tényezőkkel és a „racionális aktor” modellel megközelítő politikatudomány azonban elzárkózóbbnak bizonyult (ALFORD és HIBBING, 2008).

A korábbi elméleti beidegződések szerint az emberi működés legmagasabb rendű szintjei – például a morális gondolkodás, az ideológiai meggyőződés, a politikai magatartás – semmilyen szisztematikus összefüggésben sem állnak olyan alacsony szintű biológiai működésekkel, mint a fiziológia, az agyműködés vagy a genetika. Ezt a mára elfogadhatatlan dualista felfogást ostromolják a modern idegtudományi és genetikai eredményeket felsorakoztató megközelítések. Kétségtelen, hogy a humán tudományok kérdései a biológiai tudományok legmodernebb arzenáljának bevonásával teljesebb értelmezést nyerhetnek, a biológia integrációja azonban nehéz folyamat. Nemcsak azért, mert jelentős paradigmaváltásról van szó, amelyben módszertanilag és szemléletileg jelentősen eltérő tudományos közösségeket kell kooperációra hangolni, hanem azért is, mert a biológiai értelmezések maguk sem egységesek filozófiai-elméleti előfeltevéseiket tekintve.

A politikatudomány területén két kutatócsoport indított mozgalmat a biológiai megközelítés meghonosításának érdekében: az egyik John Hibbing (Nebraska-Lincoln University), a másik James Fowler (University of California, San Diego) vezetésével (HANNAGAN, 2011, jó áttekintést nyújt még: ALFORD és HIBBING, 2008; HATEMI és MCDERMOTT, 2011; és a *Perspectives in Politics* 2013-as tematikus száma). A tendenciát robbanásszerűen megjelenő, új nevet kereső kutatási területek jelzik. Ilyen a „politikai genetika” (van, aki a „political genetics”, van aki a „genopolitics” kifejezést használja – az elsőre példa HATEMI és MCDERMOTT, 2012, a másodikra BIUSO, 2008), a „neuropolitika” (SCHREIBER, 2011; LIEBERMAN, SCHREIBER és OCHSNE, 2003), a „politikai fiziológia” (GRUSZYSKI, BALZER, JACOBS, SMITH és HIBBING, 2012), és az „evolúciós politika” („evo-politics”: ALFORD és HIBBING, 2004). ALFORD és HIBBING (2008), összefoglalóan „az új empirikus biopolitika” elnevezést használják ezekre a törekvésekre. A biopolitika számára a pszichológiai konzervativizmus kutatások képezik a fő kiindulópontot. (A biopolitika kifejezés ilyen értelmű használata eltér a biopolitika Foucault által bevezetett posztmodern fogalmától, vö. például RÁCZ, 2006.)

A politológusok elutasítással vagy óvatos nyitottsággal kezelik a biológia előretörését (DRUCKMAN, 2011). Az utóbbi alapján felmerülő kérdések főként az értelmezésre összpontosulnak: ha találunk (és egyre nagyobb mértékben találunk) korrelációs kapcsolatokat bizonyos politikai változók (például választáson való részvételi hajlandóság, politikai attitűdök) és géncsoportok, hormon- és neurotranszmitter-működések, fiziológiai reakciómintázatok és agyterületek között, akkor hogyan értelmezzük ezeket a kapcsolatokat, és milyen következtetéseket vonjunk le belőlük? Hogyan értendő például, ha egy ikerkutatás megállapítja, hogy a konzervativizmus örökölhetőségi indexe 0.43 (ALFORD, FUNK és HIBBING, 2005)? Hogyan értékelhető az a megállapítás, hogy a D4-es elnevezésű dopaminreceptor génjének meghatározott variánsával rendelkező, és ezért újdonságkeresőnek tekintett egyének e genetikai diszpozíció következtében inkább a liberális ideológiához vonzódnak, de csak akkor, ha megfelelő számú baráttal rendelkeznek (SETTLE, DAWES és CHRISTAKIS, 2010)? Először a genetika, majd az agykutatás területén igyekszem bemutatni és értékelni a politikai orientációra irányuló kutatási paradigmákat.

A politikai orientáció genetikája

Az ideológiai vonzalmak mögötti genetikai diszpozíciók kérdésének vizsgálata az elmúlt tíz évben kezdődött, a régi hagyománnyal rendelkező ikervizsgálati módszerekkel (HATEMI és MCDERMOTT, 2012). Az ikervizsgálatok egy- és kétpetéjű ikrek kérdőíves válaszainak összehasonlítása alapján állapítanak meg örökölhetőségi értékeket egy-egy vizsgált jellemzőire nézve. Az alapfeltevés szerint a politikai ideológiában mutatkozó egyéni különbségek örökölhető szociális-pszichológiai hajlamokban gyökereznek, amelyeket a környezet erősíthet vagy gyengíthet (FOWLER, BAKER és DAWES, 2008; FOWLER és SCHREIBER, 2008). Az ikervizsgálati paradigma keretében már sok személyiségvonásra, szociális viselkedésre és attitűdre nézve (például temperamentum, intelligencia, rizikóvállalás, vallásosság) megállapítást nyert a jelentős örökölhetőségi hányad (BOUCHARD és MCGUE, 2003). A politikai ideológiák bevonása ezt a kutatási trendet vitte tovább (FOWLER, BAKER és DAWES, 2008).

Az első jelentős vizsgálatot ALFORD, FUNK és HIBBING (2005) végezték korábban felvett amerikai és ausztrál kérdőíves ikerkutatási adatok statisztikai elemzésével. (A politikai orientációk genetikája terén az első publikált kutatásokat EAVES és EYSENCK [1974] végezték, de a 21. század elejéig nem volt folytatása ezeknek a kutatásoknak.) Az elemzés alapját a kérdőíveken található Wilson–Petersen-féle konzervativizmus skálára adott válaszok képezték. A kutatók az ikerkutatási paradigma logikája szerint feltételezték, hogy az egypetéjű ikrek válaszai között nagyobb fokú együttjárás lesz, mint a kétpetéjű ikrek válaszai között, ami a genetikai komponens jelentőségére utal. Az ikerkutatások statisztikai eljárással becsülik meg, hogy az adatokban mutatkozó variancia milyen mértékben tulajdonítható genetikai, illetve környezeti tényezőknek. Az örökölhetőségi index az a 0 és 1 közé eső szám, amelyik kifejezi, hogy statisztikai becslés alapján a fenotipikus variancia hány százaléka tekinthető genetikai (pontosabban nem környezeti) eredetűnek. A genetikai és környezeti komponensek együtt adják ki a 100%-ot (ALFORD és HIBBING, 2004; ALFORD, FUNK és HIBBING, 2005).

ALFORD, FUNK és HIBBING 2005-ös cikkének címe így hangzik: „Genetikailag örökölhetőek-e a politikai orientációk?” A válasz összességében: igen. Az egyes tételek értékei a viszonylag alacsonytól (abortusz – 0,25, modern művészet – 0,25, atomenergia – 0,26) a magasabb értékekig (iskolai imádkozás – 0,46, kapitalizmus – 0,39, szocializmus – 0,36) terjed. A konzervativizmusra utaló válaszok összesítése alapján a konzervativizmus általános örökölhetőségi indexe 0,43 volt, ami egyúttal 57%-os környezeti befolyást jelent. Mivel azonban a környezeti hatások tovább bonthatóak családi szocializációra és egyéb környezeti hatásokra, és a családi szocializáció mutatója a vizsgálatban 0,22 volt, a szerzők azt a következtetést vonják le, hogy „a politikai attitűdöket jelentősebben befolyásolja a genetika, mint a szülői szocializáció”, azaz: egy gyerek kevésbé a szülői ráhatások és környezeti hatások révén lesz konzervatív felnőtt, mint inkább örökölt genetikai háttere folytán (ALFORD, FUNK és HIBBING, 2005, 164). A szerzők szerint az ikerkutatások eltérő politikai genotípusok létezését bizonyítják, és az eltérő politikai genotípusok eltérő politikai fenotípusokat eredményeznek (ALFORD és HIBBING, 2004, 2007, 2008).

Az örökölhetőség kutatását ezek után a választói magatartásra és a politikai pártokkal való azonosulásra is kiterjesztették: FOWLER, BAKER és DAWES (2008) az egy-, illetve kétpetéjű ikernépességre vonatkozóan elemezték a Los Angeles-i választási adatbázist, és azt találták, hogy a variancia 53%-át magyarázza a genetika és csak kisebb százalékát a közös környezet. HATEMI, MEDLAND és EAVES (2009) pedig azt találták, hogy a gének határozzák meg a pártazonosulás mértékét, de azt nem, hogy valaki milyen párttal azonosul (a cikk címe: „Van-e párt a génjeidben?” – válasz: párt nincs, de azonosulásra való hajlam az van. A biopolitikai ikerkutatásokról részletes áttekintést ad HANNAGAN, 2011).

Ezek a vizsgálatok erős vitát és médiaérdeklődést keltettek. A politikatudomány részéről mutatkozó szkepticizmus mögött bizonyára tényező volt az ismeretlen és szokatlan ikerkutatási megközelítéssel szembeni ellenérzés (HANNAGAN, 2011), de a konfrontatív genopolitikai megnyilvánulások sem segítették az idegenkedők meggyőzését. Alford és Hibbing például a szocializációs irodalmat elavult behaviorizmusnak minősítették, és kijelentették, hogy „szinte minden, amit eddig az alapvető politikai orientációk kialakulásáról gondoltunk, téves” (ALFORD és HIBBING, 2004, 715). Valójában, amit tévesnek tartanak, az a szocializációs magyarázat, nem a tartalmi megállapítások. Az ikerkutatások szerintük empirikusan megerősítik azt a megfigyelést, miszerint a gyerekek általában a szülők politikai nézeteit követik, értelmezésük szerint azonban ez nagyobb részben a genetikai közösség, és kisebb részben a szocializációs hatások miatt történik (ALFORD és HIBBING, 2004, 715). A szerzők szerint a genetika így gyakran a már dokumentált megfigyeléseket erősíti meg, „mélyebb” magyarázatot adva.

HANNAGAN (2011) szerint a társadalomtudományokban kísért a biofóbia, és sokak számára megemészthetetlen, hogy „a politikai viselkedés szempontjából is biológiai lények vagyunk” (HANNAGAN, 2011, 153). Sokaknak nyugtalanító a gondolat, hogy a politikai attitűdök nemcsak a szülői hatások, a kultúra, a szociális konstrukció és a racionalitás révén alakulnak, hanem biológiai tényezők miatt is. A mélyben szerinte a genetikai determinizmustól való félelem húzódik meg, holott a genopolitika képviselői rendre kinyilvánítják, hogy elméleti keretük nem determinista, mivel a genetikai diszpozíciók csupán általános irányt szabnak, amit a genetikai és környezeti tényezők interakciója tölt ki részletekkel (például ALFORD, FUNK és HIBBING, 2005).

Lényeges körülmény azonban, hogy az ikervizsgálatokat nem csak „biofób” alapon éri kritika. A megközelítés olyan kutatók részéről is vitatott, akik maguk is a biológia integrálásának módozatait keresik (CHARNEY, 2008; CHARNEY és ENGLISH, 2013; JOSEPH, 2013; SUHAY, KALMOE és MCDERMOTT, 2007; SHULTZINER, 2013). A kritikák egy része magát az ikervizsgálati módszereket kritizálja, attól függetlenül, hogy azokat milyen tartalmi kontextusban alkalmazzák. Ezeket a kifogásokat már jóval korábban rendszerszemléletű fejlődésbiológusok fogalmazták meg (például GOTTLIEB, 1997; LEWONTIN, 1974; OYAMA, 2000, összefoglalását lásd: SZOKOLSZKY, 2004). A genopolitikai ikervizsgálatokat emellett a legújabb genetikai eredmények oldaláról is erőteljes kritika éri (CHARNEY, 2012). Ezen a ponton azzal szembesülünk, hogy miközben a genopolitika a biológiai kutatások politikatudományban való meghonosításán dolgozik, valójában olyan feltevésekkel

él, amelyeket a humán genom megfejlesztését követő „posztgenomikus genetika” már meghaladott (CHARNEY, 2012). A legújabb felfedezések nem pusztán újabb ismereteket adnak az eddigi tudásunkhoz, hanem olyan mértékben változtatják meg a genom természetére és a genotípus-fenotípus viszonyára vonatkozó elképzeléseinket, hogy többen indokoltnak tartják az elmozdulást posztgenomikus paradigmaváltásnak nevezni (CHARNEY, 2012; DEAR, 2009; GRESSLER és HASLBERGER, 2010; MCCLELLAN és KING, 2010; OOI és WOOD, 2008; PETRONIS, 2010; SGARAMELLA és ASTOLFI, 2010; WHITELAW és WHITELAW, 2006). A paradigmaváltás olyan alapfeltevéseket dönt meg, amelyek a genopolitika kiindulópontját képezik (CHARNEY, 2012). Ennek ismeretében hamis az az alternatíva, hogy vagy averzióval elutasítjuk a biológia integrációját, vagy elfogadjuk a jelenlegi genopolitikai kutatások előfeltevéseit és értelmezéseit.

A legfrissebb kutatások szerint a genom dinamikus közeg, amelyik az élet során folyamatosan újraszerveződik, részben környezeti hatások alatt (JAENISH és BIRD, 2003; JABLONKA és LAMB, 1995; DAR NIMROD és HEINE, 2011). A szemléleti áttörést jelentő új felfedezések szerint a DNS olyan mozgó elemeket tartalmaz, amelyek megváltoztatják helyüket az egyed DNS-szekvenciájában egyfajta „copy-paste” technikával (ún. „ugró gének”, más néven retrotranszpozonok). Emellett más mechanizmusok is léteznek, amelyek törölnek, behelyeznek vagy duplikálnak bizonyos DNS-szegmenseket (CHARNEY, 2012). Egyre több bizonyíték szól amellett, hogy ugyanazon egyedben többféle genom van jelen, egyfajta „genetikai mozaikot” alkotva (CHARNEY, 2012). A dinamikus, flexibilis genom képe megdönti azt a megrögzött felfogást, miszerint az egyén genetikai állománya az élete során változatlan (WHITELAW és WHITELAW, 2006), és megerősíti a fejlődésbiológiának azt a meglátását, hogy a környezeti és genetikai hatások nem választhatóak el és nem adhatóak össze olyan módon, mint ahogyan azt a hagyományos ikervizsgálatok teszik. A komplex viselkedésekre gyakorolt genetikai tényezők gén-gén interakciók, epigenetikai, neurális, pre- és perinatális, szociokulturális kölcsönhatások teljes rendszerében érvényesülnek az életen át tartó fejlődés során (LERNER, 2012; OVERTON, 2006). Ezzel szemben az örökölhetőségi érték a variabilitást durván és dichotóm módon genetikai és környezeti komponensekre osztja, és nem veszi figyelembe a többszintű kölcsönhatásokon keresztül érvényesülő hatásrendszert.

Az ikerkutatások az örökölhetőségi becsléseket a genetikai eredet mutatóiként kezelik, és az öröklődés stabil és általánosítható értékeiként értelmezik. A fejlődésbiológiai paradigmát képviselő Lewontin klasszikus érvelése szerint azonban téves az adott populációra vonatkozó örökölhetőségi becslést a vonás örökletességének mutatójaként értelmezni (LEWONTIN, ROSE és KAMIN, 1984; továbbá: MOORE, 2001; SCHAFFNER, 2006; SUHAY, KALMOE és MCDERMOTT, 2007). A kérdőíves válaszokban mutatkozó variabilitás genetikai és környezeti komponensekre való felosztása teljesen más, mint a genetikai hatásmechanizmus bizonyítása az adott fenotípus egyedfejlődésére vonatkoztatva. Az örökölhetőségi érték kritikusan függ a vizsgált populáció genetikai és környezeti jellemzőitől. Ha például az intelligenciára vonatkozó örökölhetőségi értéket egy társadalmilag-környezetileg homogén csoportban vizsgáljuk, a genetikai mutató magas lesz, mert a variabilitást szükségképpen nem a környezeti oldal adja. Ha azonban a vizsgált populáció különböző

típusú családi környezetből, társadalmi rétegekből és kultúrákból származó egyedekből áll, akkor automatikusan csökken az örökölhetőségi index, és megnő a környezeti komponens értéke. Ezért például az intelligencia egy adott populációra nyert 0,7-es örökölhetőségi értékét nem lehet úgy értelmezni, hogy az intelligencia fejlődésében a környezetnek jóval kisebb a szerepe, mint a genetikának (SUHAY, KALMOE és MCDERMOTT, 2007). Egy vonásnak lehet egy adott időben, egy adott populációban az értéke akár 1,0, ez az érték azonban egy egyszerű környezet-változás következtében később teljesen megváltozhat (LEWONTIN, 1974, 2000). Az örökölhetőségi érték tehát nem világít rá sem az öröklődés folyamatára, sem a fenotípus általános környezeti befolyásolhatóságára.

A biopolitika képviselői sajátos önellentmondásban egyrészt meghaladottnak nyilvánítják a genetikai determinizmust, ugyanakkor expliciten vagy impliciten sugallják azt a géncentrikus megközelítést, amely a fejlődési folyamatban meghatározó szerepet tulajdonít a géneknek. Hangsúlyozzák, hogy a genetikai tényezők nem determinálják a szociális és politikai attitűdöket, mivel egy magas örökölhetőségi érték is „nagy teret enged” a környezetnek – ugyanakkor állítják, hogy „fundamentális kapcsolatok vezetnek a génektől az agyon keresztül a viselkedésig”. Hangsúlyozzák, hogy a genetikai hatások a környezeti hatásokkal való interakcióban érvényesülnek, ugyanakkor kijelentik, hogy „az emberek politikai predispozíciókkal születnek” (ALFORD és HIBBING, 2008, 153), és reálisnak találják felvetni azt a kérdést, hogy az ideológiai orientáció prognosztizálható lehet-e majd egyszer a testben lévő biokémiai anyagok mérése alapján (ALFORD és HIBBING, 2008, 195). A genopolitika képviselőinek gondolatmenete ezen a vonalon gyakran merészen spekulatív:

„Létezhetnek gének, amelyek az egyént afelé tolják, hogy intenzíven vagy közömbösen viszonyuljon a politikához. Egyeseket a gének olyan nézetek felé terelhetnek, amelyek tradicionálisan a politikai jobboldallal asszociálódnak (a saját csoporton kívüliekkel szembeni intolerancia és a hagyományos értékek elfogadása), másokat pedig olyan nézetek felé, amelyek tradicionálisan a politikai baloldallal asszociálódnak. Bizonyos géncsoportok arra bátoríthatnak egyeseket, hogy lázadjanak politikai környezetük ellen, másokat arra, hogy azonosuljanak a fennálló viszonyokkal. [...] Lehetséges, hogy a hatékonyabb tesztoszterontermelést kiváltó génallélokkal rendelkezők a libertariánus nézetek felé hajlanak („engem ne vezessenek”), az erős oxytocintermelést segítő allélokkal rendelkezők viszont a redistributív politikát támogatják inkább, mivel az oxytocin egyes vizsgálatok alapján... összefüggésbe hozható a másokba vetett bizalommal” (ALFORD és HIBBING, 2008, 195).

Miközben a genetika már régen nem azonosítja az öröklöttet azzal, ami tartós, veleszületett és nehezen változtatható (CHARNEY, 2010 GOTTlieb, 1997), a genopolitikai értelmezések éppen ezt teszik: „Amilyen mértékben öröklöttek a politikai ideológiák, olyan mértékben nehéz őket manipulálni” – írja ALFORD és HIBBING (2008, 164). E nézet szerint a gének, mint az öröklődés hordozói, magukban biztosítják a biológiai stabilitást és kanalizálják az egyedfejlődést. Az ideológiai orientáció örökölhetőségének kimutatása következtében a genopolitika álláspontja sze-

rint fel kell ismernünk a szocializációs hatások korlátait. Ha megértjük és elfogadjuk, hogy a politikai ideológiák genetikailag prediszpozicionáltak, akkor el kell fogadnunk, „hogy az emberek közötti ideológiai különbségek mélyreható genetikai különbségeknek is köszönhetőek, beleértve az olyan tartós és rejtélyes dichotómiákat, mint a liberális-konzervatív hajlam” (ALFORD és HIBBING, 2008, 165). A politikai fenotípusok tartalmi leírásánál a politikai genetika kutatói Adorno (ADORNO, FRENKEL-BRUNSWICK és LEVINSON, 1950), ALTEMEYER (1981, 1996) és JOST (JOST, GLASER, KRUGLANSKY és SULLOWAY, 2003a; JOST, 2006) kutatásaira hivatkozva úgy vélik, hogy „két széles, de jól elhatárolható politikai fenotípus leírása valószínűsíthető” (ALFORD és HIBBING 2004, 164). Ezek megnevezésére új kifejezéseket használnak: az „abszolutista” (értsd: konzervatív) fenotípus ellentétes a csoporton kívülállókkal szemben, csoportegységre, erős vezetésre, szigorú erkölcsi normákra vágyik, pártolja a kemény büntetést, kedveli a rendszerezettséget, tolerálja az egyenlőtlenséget és inherensen pesszimista az emberi természettel kapcsolatban, míg a „kontextualista” (értsd: liberális) fenotípus ennek ellentétéként tételeződik (ALFORD és HIBBING, 2004, 164).

Ha a fenotípusok mögötti genotípust megértjük, akkor a genopolitika képviselői szerint más politikai jelenségeket is könnyebben megértünk és tolerálunk, így például az Egyesült Államok déli államainak tartós politikai konzervativizmusát. „Ha a fehérek attitűdje olyan sokféle kérdésben, mint a halálbüntetés, az apartheid, a fegyverkezés és a cenzúra nagy mértékben örökölhetőek, akkor a relatíve zárt szaporodási populációt tekintetbe véve, mélyebb magyarázatunk van a politikához való tartós, karakterisztikusan déli viszonyulásra” (ALFORD és HIBBING, 2004, 716). A nemzetközi konfliktusok elemzése is új nézőponttal bővül: ezeket nemcsak környezeti tényezőkkel lehet magyarázni, hanem „a potenciális küzdő felek közötti veleszületett prediszpozíciók eltéréseivel” is (ALFORD és HIBBING, 2008, 198). Ezekben az eszmefuttatásokban nemcsak a spekulációra való bátor hajlam a feltűnő, hanem az is, hogy miközben erősen felértékelik a gének magyarázóerejét, leértékelik a szociokulturális tényezők szerepét, mint olyan magyarázati forrást, amely nem eléggé „mély”.

Az ikerkutatások mellett a genopolitika másik fő kutatási paradigmáját a gén-asszociációs vizsgálatok jelentik. A génasszociációs vizsgálatok a genetikai mechanizmus konkrét működésének megértésére irányulnak, és egyes populációktól származó DNS-mintákban keresnek olyan génpolimorfizmusokat, illetve genetikai régiókat, amelyekről feltételezhető, hogy hozzájárulnak a vizsgált fenotípus kialakulásához. A polimorfizmus azonosítása után a vizsgálat arra irányul, hogy megállapítsa a génvariánsok és a vizsgált fenotípus (ami többek között lehet Alzheimer-kór, temperamentum, konzervativizmus) együttes előfordulásának mértékét (ALFORD és HIBBING, 2008). A politikai orientáció genetikai hátterének vizsgálatánál azokból a már azonosított génvariánsokból lehet kiindulni, amelyek valamilyen személyiségváltozó hátterében állnak, és feltehetően indokolt módon a politikai orientációhoz kapcsolhatóak.

Ismert például, hogy a DRD4 elnevezésű gén az agy egyes régióiban történő dopaminfelvételt szabályozza. Ennek a génnek a rövidebb verziója magasabb hatásfokú dopaminfelvétellel jár, mint a hosszabb verzió. A dopamin többek között

egyfajta „jutalmazó” funkciót tölt be az agyban: aktiválódik, ha az élőlényt valamilyen pozitív hatás éri. Ennek alapján a kutatók a D4 rövid verzióját (7R variáns) az újdonságkereső viselkedéssel hozzák összefüggésbe. FOWLER, SETTLE, DAWES és CHRISTAKIS (2010) elsőként keresve specifikus géneket a politikai ideológia mögött, azt kérdezték, hogy a D4-es elnevezésű dopaminreceptor génjének meghatározott variánsával rendelkező, és ezért újdonságkeresőnek tekintett egyének e genetikai diszpozíció miatt inkább a liberális ideológiához vonzódnak-e? Feltételezték, hogy ez a hatás csak akkor érvényesül, ha az egyén gazdag szociális kapcsolatokkal rendelkezik, amely sokféle nézőponttal szembesíti őt. Kutatásukhoz a National Longitudinal Study of Adolescent Health adatbázisát használták fel, amely serdülőkre vonatkozóan a genetikai adatok mellett a politikai hovatartozásra és a barátok számára is rákérdezett. Az eredmények szerint a DRD4-7R génverzió és a liberális önmegjelölés szignifikánsan együttjárt, de csak átlagosnál nagyobb számú barát esetén. A génvariánssal nem rendelkezők esetében nem jelentkezett az összefüggés. A szerzők szerint az eredmények arra mutatnak, hogy az ideológiai vonzalmak alakulásában jelentős szerepük van a genetikai diszpozícióknak, amelyek a környezeti tényezőkkel interakcióban fejtik ki a hatásukat. Az *EurekAlert* 2010. október 27-i közleménye a következő címmel tudósított a kutatásról: „Kutatók megtalálták a »liberalizmus génjét«”. A „liberális gén” kifejezést a kutatók sohasem használták, és hangsúlyozták, hogy a genetikai tényezők összetett hatásrendszeren keresztül érvényesülnek, tény azonban, hogy egy olyan probablisztikus hatásmechanizmust vázoltak fel, amely egy meghatározott génpolimorfizmust erőteljes oksági kapcsolatba hozott a liberális, illetve a konzervatív ideológiai fenotípusokkal, egyfajta genetikai esszencializmust (DAR-NIMROD, 2012) kifejezve.

A génasszociációs vizsgálatok értékelésénél érdemes figyelembe venni a betegségekutatások tapasztalatait, mivel ez a vonal már jelentős múlttal rendelkezik. Egy átfogó elemzés azt mutatja, hogy a génasszociációs megközelítés sem tekinthető megkérdőjelezhetetlen stratégiának. HIRSCHHORN, LOHMUELLER, BYRNE és HIRSCHHORN (2002) kiterjedt metaelemzést végeztek a közelmúltban publikált 600, különböző betegséggel (szívbetegség, rák, magas vérnyomás stb.) kapcsolatban megállapított génasszociációra vonatkozóan. A megbízható génasszociációs eredményeknek óriási jelentősége lenne a betegségek megelőzésében. Az elemzés viszont azt mutatja, hogy a 600-ból mindössze 166 asszociációt vizsgáltak több mint egyszer, és ezek közül mindössze 6 esetben sikerült megerősíteni az eredményeket. A megbízhatatlanságnak a lehetséges statisztikai és módszertani műtermék hatásokon kívül oka lehet, hogy a vizsgált polimorfizmus maga nem oki tényező, vagy oki tényező, de a hatás gyenge és változékony, és komplex kölcsönhatások függvényében érvényesül. Mindenesetre a betegségek esetében nem látszik igazolódni az az elképzelés, miszerint egy-egy betegségre való hajlam biztonsággal köthető lenne valamely génpolimorfizmushoz (HIRSCHHORN, LOHMUELLER, BYRNE és HIRSCHHORN, 2002). Ha ez igaz a betegségekre vonatkozóan, akkor feltételezhetjük, hogy még inkább igaz az olyan komplex fenotípusokra vonatkozóan, mint a politikai ideológiák.

HATEMI és MCDERMOTT (2012) felemlítik, hogy 2008-ban még felmerülhetett: a genetika bevezetése a politikatudományba szélhámosság vagy komoly kihívás. Az

azt követő öt év alatt publikációk százai, folyóirat-különszámok és konferenciák tucatjai bizonyították az utóbbit. HATEMI és MCDERMOTT (2012) kétféle kritikát különböztetnek meg: az egyik a meg nem értésen alapul, a másik a vállalkozás jelentőségét megértő és támogató attitűdön. Az utóbbit gyakorolva elismerik az ikervizsgálatokkal kapcsolatos kritikai felvetések jogosságát, és a génasszociációs vizsgálatokkal kapcsolatos nyitott kérdéseket, és hangsúlyozzák, hogy a genopolitikai kutatásoknak fel kell nőniük a komplex viselkedések vizsgálatához. (Az ikerkutatások és a génasszociációs paradigma mellett a genopolitika ma már sok egyéb vizsgálati paradigmát is alkalmaz. Ezek áttekintése meghaladja a tanulmány kereteit.)

A fentiekben azt igyekeztem bemutatni, hogy létezik egy „harmadik típusú” kritika is, amely fontosnak tartja a biológia integrálását a komplex emberi viselkedés megértésébe, de jelentős kifogásokkal él a genopolitikában tapasztalható leegyszerűsítő biologizálással szemben, amely inkább megnehezíti, mint megkönnyíti a biológiai tényezők integrációjának befogadását. A társadalomtudományoknak el kell fogadniuk, hogy a genetika része a komplex emberi viselkedések kutatásának, de egy valóban integratív szemléletnek túl kell lépnie a genetikai esszencializmuson, és olyan többszintű komplex dinamikus rendszerben kell gondolkodnia, amelyik nem tekinti a genetikát automatikusan „mélyebb” magyarázatnak más magyarázati szintekhez képest.

A média gyakran kapja azt a kritikát, hogy a genetikai kutatások eredményeit leegyszerűsítően és szenzációhajhász módon közli. Egyes médiakutatások azonban azt mutatják, hogy a médiabeszámolók nagy része hűen adja vissza a tudományos publikációk tartalmát (CONRAD, 2001; BUBELA és CAULFIELD, 2004; CONRAD és MARKENS, 2001). A tudományos kutatók gyakran maguk járulnak hozzá a leegyszerűsítő üzenetekhez. A chicagói egyetem egyik vezető genetikai kutatója például kijelenti: „igen nagyszámú gén, illetve ezek variánsai járulnak hozzá annak meghatározásához, hogy valaki milyen magasra nő. Ehhez hasonlóan, az olyan komplex jelenséget is, mint a politikai nézetek, befolyásolják a gének, de a végső eredmény kisebb genetikai hatások kumulációjából fakad” (Nancy Cox genetikust idézi CHAO, 2012, online, 11. paragrafus). Mások az olyan összetett magatartásokat tartják specifikus génekre visszavezethetőnek, mint a választójog érvényesítése (FOWLER és DAWES, 2008).

A genopolitikában leírt politikai genotípusok a konzervatív-liberális bipolarizációra épülnek – a pszichológiai kutatások ötvenéves hagyományára támaszkodva. A vizsgálatok megerősítették azt a korábban felvetett hipotézist, miszerint biológiai eredetű dichotóm kategóriapárról van szó. Ez azonban meghatározott előfeltevések alapján tervezett és értelmezett vizsgálatok konklúziója. A genopolitika képviselői továbbviszik azt a gondolatot, amit a pszichológiai irodalom már felvetett: ha megértjük és elfogadjuk, hogy a konzervatív és liberális hajlamok biológiai eredetűek, akkor ez a tolerancia irányába hathat. A gondolatmenet szerint, ha az ideológiai másság biológiai alapra helyeződik, ez növelni fogja hajlandóságunkat a másik fél elfogadására, úgy, ahogyan a homoszexualitás biológiai hátterének megértése könnyebbé tette a társadalmi elfogadást. Ez a gondolatmenet azonban aggodalmas következményekhez vezethet. Valószínűleg ezt érzékelve szögezi le ALFORD és

HIBBING (2008, 165) hogy „a politikatudományban nem az a végső cél, hogy valamiféle génterápiával befolyásoljuk az embereket egy politikai ideológia irányába, hanem egyszerűen az, hogy megértsük a politikai attitűdök és viselkedések működését”, amelyek „mélyreható genetikai megosztottságnak köszönhetőek”.

A genetika integrációjának azonban nem kell feltétlenül ezt az utat járnia. A genetikai faktorok feltárásának nem szükséges mélyreható genetikai megosztottságot feltételeznie a politikai nézetek különbségei mögött. Még csak a kezdetén járunk a komplex emberi viselkedésekben szerepet játszó genetikai folyamatok megértésének, és bízhatunk benne, hogy a jövőben a genetikai kutatások olyan többszintű modellekbe integrálódhatnak, amelyben a társadalomtudományi megközelítések partnerként vesznek részt, és amelyek ennek alapján a valódi magyarázati komplexitás szintjére tudnak eljutni (BERNSTON és CACIOPPO, 2004; HATEMI és MCDERMOTT, 2011).

A politikai orientációk agyi korrelátumainak kutatása

A biológia integrációja szempontjából a másik jelentős áttörés a neurofiziológia területén bontakozott ki. A politikai orientációk agyi korrelátumaira irányuló első vizsgálatot Amodio, Jost, Master és Yee végezték, 2007-ben, EEG alkalmazásával. A New York University kutatói abból indultak ki, hogy a konzervatívoknak erősebb a rend, a struktúra és a kognitív zárás iránti igénye, és általában merevebb a kognitív stílusuk, mint a liberálisoknak. Mivel „ezekről a jellemzőkről kimutatták, hogy örökölhetőek, megnyilvánulnak már kisgyermekkorban, és relatíve stabilan fennállnak az egész életen át”, azt várták, hogy az alapvető neurokognitív mechanizmusok terén is eltérések mutatkoznak a politikai orientációtól függően (AMODIO, JOST, MASTER és YEE, 2007, 1246). Konkrét hipotézisük a konfliktus-monitorozással összefüggő agyterületre, az anterior cinguláris kéregre irányult. Ez az agyterület aktiválódik, ha rugalmas válaszadásra van szükség. Ha például a vizsgálati személy begyakorol egy billentyűzeten adható gyors válaszadást egy képernyőn megjelenő ingertípusra, de egy más típusú inger véletlenszerű megjelenésekor vissza kell tartania a válaszadást, akkor válaszkonfliktus lép fel, ami elektroencefalográffal (EEG) mérhető aktivitást eredményez az anterior cinguláris kéregben. Amodio és munkatársai azt várták, hogy a konzervatív és liberális személyek válaszerzékenysége különbözni fog ebben a vizsgálati paradigmában. A résztvevők (43 személy, bár nem derül ki, de nagy valószínűséggel egyetemi hallgatók) egy –5-től (erősen liberális) +5-ig (erősen konzervatív) terjedő skálán jelezte politikai orientációját. Az eredmények szerint a liberálisok válaszkonfliktus során erősebb anterior cinguláris kéreg aktivitást mutattak, mint a konzervatívok. A szerzők értelmezése szerint ez a konzervatívokhoz képest erősebb készenlétet mutat a rugalmas viselkedésre, ami összhangban áll a kognitív stílus szakirodalomban leírt különbségeivel.

Egy további, nagy figyelmet kapott vizsgálat KANAI, FEILDEN, FIRTH és REES (2011) nevéhez kötődik. (Ennek a tanulmánynak érdekessége, hogy eredetileg Colin Firth, *A király beszéde* című film sztárszínésze „rendelte meg” a kutatást, ami-

kor egy rádiós show rendezőjeként felkérte a University College London's Institute of Cognitive Neuroscience kutatóját, hogy mutassák be: miben más a konzervatív párti és a munkáspárti politikusok agya. Az ötletből született vizsgálat publikációjában a színész szerzőtársként jelent meg (BBC News, 2011. június 5.). A vizsgálat arra vállalkozott, hogy kimutassa: az Amodio és munkatársai által igazolt funkcionális eltérések strukturális-anatómiai különbségeknek feleltethetők meg. Vizsgálatukban 90 fiatal felnőtt (angol egyetemi hallgató) vett részt. A résztvevők agyát mágneses rezonancia (MRI) eljárással vizsgálták. A vizsgálat az anterior cinguláris kéreg mért tömegét korreláltatta az önbevalláson alapuló konzervativizmus, illetve liberalizmus mértékével. (Amint kiderül, egyetlen résztvevő sem azonosította magát az ötfokú skála ötös, azaz „erősen konzervatív” fokozatával.) A vizsgálat a liberális résztvevőkben nagyobb tömeget mutatott ki az anterior cinguláris kéreg területén, amit a kutatók az erősebb ambivalenciátűréssel hoztak összefüggésbe. A konzervatív résztvevőkben viszont a vizsgálat a jobb oldali amigdala területén mutatott ki nagyobb tömeget, amit a szerzők az erősebb félelemfeldolgozással hoztak összefüggésbe, mivel az amigdala elsődleges szerepet játszik a negatív érzelmi reakciók feldolgozásában, küszöbalatti ingerek esetén is.

A szerzők megállapítják, hogy a vizsgálat nem ad alapot oksági következtetésre, mindamellett a bevallottan spekulatív értelmezésben azt vetik fel, hogy a megfigyelt anatómiai különbségek az egyéneket áttételes mechanizmusokon keresztül „meghatározott politikai irányok felé befolyásolhatják” (KANAI, FEILDEN, FIRTH és REES, 2011, 678). A kutatásról kiadott sajtóközleményben a szerzők a vizsgálat jelentőségét abban látják, hogy az első bizonyíték a konzervatívok és liberálisok közötti különbségekre az agy anatómiai felépítését illetően. Hangsúlyozzák, hogy az anatómiai különbségek egybevágóak a korábban leírt pszichológiai profilokkal (*EurekAlert*, 2011. április 7.). A vizsgálat arra is választ keresett, hogy a talált korrelációk „lehetővé teszik-e, hogy egy személy politikai orientációját az illető MRI-szkene alapján meghatározzuk” (uo. 678). A válasz: igen, mivel a vizsgálat keretében egy gépi algoritmus 76,1%-os biztonsággal meg tudta állapítani az MRI-felvételek alapján, hogy az illető az „erősen liberális” vagy a „konzervatív” kategóriába tartozott-e (erősen konzervatív résztvevők híján ez mérsékelt konzervativizmust jelenthetett). A szerzők szerint az eredmények amellet szólnak, hogy az olyan komplex attitűdök, mint a politikai ideológiák, „tükröződnek az agy fokális területeinek struktúrájában” (KANAI, FEILDEN, FIRTH és REES, 2011, 679).

A fentiekhez hasonló idegtudományi vizsgálatok a pszichológiai szakirodalom megállapításainak (a konzervatív gondolkodás rigid, félelmen alapul etc.) biológiai alátámasztását kínálják, és ezzel még mélyebbre cementezik a konzervatív és liberális „profilok” között kihangsúlyozott különbségeket. SCHREIBER, FONZO, SIMMONS, DAWES, FLAGAN, FOWLER és PAULUS (2013) egyenesen kétféle agyról beszélnek tanulmányuk címében, egy kékről és egy pirosról („Red Brain, Blue Brain: Evaluative Processes Differ in Democrats and Republicans”). Ez a retorikai fogás korántsem ártalmatlan, mivel messzemenően indokolatlanul sugall átfogó kategóriális különbségeket a dichotómnak tekintett politikai orientációk alapján. A vizsgálatban 60 republikánus és 22 demokrata szavazóként regisztrált egyetemista agyműködését figyelték meg fMRI-eljárással egy rizikóvállalást igénylő kísérleti

helyzetben: miközben a képernyőn bizonyos rendszerben számok jelentek meg, a vizsgálati személynek döntenie kellett, hogy melyik számnál nyomja le a gombot – ami egy előre meghatározott valószínűség szerint vagy nyereséget (20–80 cent találatonként) vagy veszteséget hozott. A viselkedéses szinten a rizikóvállalásban nem volt különbség, viszont feladat közben a demokraták erősebb aktivitást mutattak a bal posterior insula területén, míg a konzervatívok erősebb aktivitást mutattak a jobb amigdala területén. A szerzők az eredményeket szembeállítják a korábbi nézettel, miszerint a politikai orientáció alapvető meghatározója a szülői szocializáció.

A fenti vizsgálatok fő konklúziója az, hogy „funkcionális és anatómiai különbségek léteznek liberálisok és konzervatívok között az agyműködés tekintetében” (AMODIO, JOST, MASTER és YEE, 2007, 1247). A különbségek értelmezése azonban elméletfüggő, mint ahogyan már az is, hogy egyáltalában milyen különbségeket tételezünk és keresünk. Például az amigdala méretében mutatkozó különbség csak az előzetes pszichológiai elmélet alapján jelenti azt, amit: ha feltételezem, hogy a konzervatívok félelemorientáltak, akkor a nagyobb méretű amigdala a félelemorientáltság bizonyítéka. Ha viszont abból indulunk ki, hogy a konzervatívok boldogabbak, mint a liberálisok (ahogyan azt több vizsgálat mutatja, vö. TAYLOR, FUNK és CRAIGHILL, 2006; MACINNIS, BUSSERI, CHOMA és HODSON, 2013), akkor a nagyobb amigdalát a szubjektív jóllét és a szociális beágyazottság bizonyítékaként is értelmezhetjük, mivel az amigdala a pozitív érzelmekre is aktiválódik, és mérete korrelál az egyén szociális hálózatának méretével (BICKART, WRIGHT, DAUTOFF, DICKERSON és BARRETT, 2011). Az amigdala – mint minden más agystruktúra – nagyobb mérete vagy erősebb aktivációja mindig többféle értelmezéssel kompatibilis. Ezzel természetesen a fent idézett kutatók is tisztában vannak. A probléma azzal a kutatói attitűddel van, amelyik miközben óv az eredmények túlértelmezésétől, a konklúziókhöz érve mégsem tartózkodik attól.

Ma már nem vitatott megállapítás, hogy egy-egy agyterület többféle funkciót lát el, egy-egy kognitív funkcióért pedig gyakran nem egy specifikus agyterület, hanem egy több régiót magában foglaló megosztott neurokognitív rendszer felelős (LIEBERMAN, SCHREIBER és OCHSNE, 2003; POLDRACK, 2008). A felnőttkorban is igazolt neuroplaszticitás miatt egész életen át változhat az, hogy mely funkciók mely területhez kapcsolódnak, és egyre inkább alátámasztást nyer, hogy a tapasztalatfüggő egyéni variabilitás jelentős az agy szerkezetében és funkcionális működésében (CICCHETTI és CURTIS, 2006; ZILLES és AMUNTS, 2012). Az agyi struktúrák e sokértelműsége és változékonysága az egyik legfőbb kihívás az idegtudományi értelmezések számára (ADOLPH, 2010). A mindig többféleképpen értelmezhető eredmények olvasatában nagy jelentősége van a konvergens (több oldalról egyfelé mutató), egymást megerősítő bizonyítékoknak. Amíg azonban szisztematikusan csak egy feltevérendszerrel vizsgálunk és támasztunk alá, addig a konvergens bizonyítékok tömege sem zárja ki az alternatív értelmezéseket. Így akárhány vizsgálat is támasztaná alá a konzervatív személyek nagyobb amigdala-méretét, ez önmagában még mindig nem erősítené meg azt a konklúziót, hogy a nagyobb amigdala a gyakoribb vagy intenzívebb félelemfeldolgozással függ össze.

Az idegtudományi vizsgálatok feltűnő közömbösséget mutatnak bizonyos elméleti és módszertani kérdések iránt. Így például aziránt, hogy mi maga a jelenség, amit vizsgálnak. Az agyműködés konzervatív kontra liberális keretbe helyezésekor „hozott anyagból dolgoznak”, amelynek implicit üzenete az, hogy a kérdés konceptualizálását, a konstruktumok tartalmi definícióját mások már megoldották – az idegtudományi vizsgálatok feladata az, hogy egzakt módszerekkel biológiai korrelátumokat találjanak az egyszerűen azonosítható politikai orientációk mellé. Ha a talált korrelátumok egybevágunk a korábbi eredményekkel, akkor ez legitim alap az értelmezésre akkor is, ha az erőteljesen spekulatív. A vizsgálati személyek kérdésében az idegtudományi vizsgálatok azt az implicit álláspontot viszik tovább, hogy lényegében mindegy, hogy milyen agyat vizsgálnak – az angol vagy amerikai egyetemista univerzális alany. Az önazonosított konzervatív, illetve liberális egyetemista agya minden más demográfiai, életkorbeli és tapasztalati bázisú személy agyát képviseli.

Jelenleg valójában nagymértékben bizonytalan, hogy mit jelentenek azok az eredmények, melyek szerint a magukat konzervatívnak valló egyetemisták valamely agyterülete nagyobb, vagy másként működik, mint a magukat liberálisnak vallóké (feltételezve, hogy a jövőben ezek az eredmények megismételhetők lesznek). Az indokolatlanul magabiztos és óvatlan hozzáállás egyik legerősebb példája az az állítás, miszerint az idegtudomány eszközeivel képesek vagyunk a politikai agy „olvasására”. A 2008-as választásokat megelőzően a *New York Times* véleményoldalán megjelent egy cikk Marco Iacobini (University of California, Los Angeles) kutatócsoportjától: „Ez az ön politikai agya” címmel (IACOBONI, FREEDMAN, KAPLAN, JAMIESON, FREEDMAN, KNAPP és FITZGERALD, 2007). A kutatók fMRI-vel figyelték meg 20 bizonytalan szavazó agyát, miközben a vezető elnökjelöltek képét és politikai tartalmú szavakat mutattak nekik. A kutatók konkrét értelmezéseket adnak arra, hogy egy-egy kép vagy szó milyen kérgi aktivációt mutatott (Hillary Clinton képére például egyeseknél az anterior cinguláris kéreg aktiválódott, ami a bizonytalanságuk kifejeződéseként értelmeztek, a „republikánus” szó esetében többekben az amigdala és az insula együttesen aktiválódott, amit a szorongás és az undor kifejeződéseként értelmeztek.) A kiterjedt olvasóközönséget elérő cikkben a neves kutatók azt az illúziót keltik, hogy „a politikai agy” egyszerűen olvasható. A megjelenést követően 17 kutató írt levelet a *New York Times*-nak, kijelentve: „fMRI-vel dolgozó kognitív idegtudósokként tudjuk, hogy pusztán az egyes agyterületek aktivitására alapozva nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy valaki milyen mentális vagy érzelmi állapotban van”. Az aláírókat aggodalommal tölti el, hogy olyan eredmények kerülnek nagy nyilvánosság elé, amelyek hibás érvelést és megalapozatlan következtetéseket tartalmaznak, és nem mentek át előzetes szakmai lektoráláson (ARON és mtsai, 2007).

A konzervatívok és a liberálisok közötti különbségek neurobiológiai alátámasztása gyorsan aktuálpolitikai kontextusba kerül. A konklúzió: a konzervatívok és a liberálisok „egyszerűen másként tapasztalják a világot” (DODD, BALZER, JACOBS, GRUSZCZYNSKI, SMITH és HIBBING, 2012, 647). Most már az agykutatás tekintélyével van alátámasztva, hogy „miért olyanok a konzervatívok, amilyenek” (TUSCHMAN, 2013. szeptember 15.). Egy politikai bestseller „a republikánus agy”

sajátságaival magyarázza a republikánusok álláspontját a tudományos kérdésekben is kiéleződött vitákban, például a globális felmelegedés és az összejtudomány körül (Chris Mooney: „The Republican Brain: The Science of Why They Deny Science—and Reality, 2012”). A *Psychology Today* című népszerűsítő magazin így ír: „Tekintettel arra, hogy az agyuk ennyire különböző, nem meglepő, hogy a republikánusok és a demokraták ennyire nem tudnak szót érteni egymással. Ha mindenki ugyanazzal az agypotenciállal indulna neki annak, hogy liberális vagy konzervatív legyen, akkor optimistábbak lehetnének a konszenzusépítés kilátásait illetően. Ha a szavazók agya hasonlóbb lenne, akkor talán az elméjük is jobban hasonlítana” (BARBER, 2011, online, 9. paragrafus).

A tudomány mindig többértelmű, társadalomba ágyazott, ugyanakkor a társadalmi közeget alakító konstrukció (VALSINER, 2013). Az erőforrásokért küzdelmet folytató kutatóhelyek PR-részlegeket tartanak fenn az intézményhez köthető eredmények népszerűsítésére, és sajtóközleményeket adnak ki. A kutatók is érdekelték a médiaszereplésben, a média pedig különösen nagy érdeklődést mutat a tudomány élvonalának tekintett genetika és agykutatás eredményei iránt, különösen, ha azok olyan emberekhez közel álló témákat érintenek mint a politikai orientáció. A tudományos hírek, sajtóközlemények, nyilatkozatok tartalma és retorikája alakítja a közgondolkodást (NELKIN, 1995). A pszichológia, a genetika és az idegtudomány eredményei a „politikai folklór” részévé válnak, és alakítják az emberek és a politikusok egymásra vonatkozó percepcióit is, messze túlmutatva a tudomány keretein.

A tudomány művelőinek az eredmények népszerűsítése egyfajta „határterületi művet”, amelyben a jelenség nem ugyanazt jelenti a tudomány művelői és a tágabb közönség számára (VALSINER, 2013). Az idegtudomány művelői számára a konzervativizmus és a liberalizmus alapjában készen kapott terep, amelyen igazolni lehet, hogy az olyan tabunak látszó jelenségek is, mint például az ideológia, megragadhatóak az agyműködés szintjén. A média és a politika szereplői számára a genetikai és agykutatói eredmények a tudomány tekintélyét képviselő magyarázatok, amelyekkel napi folyamatokat lehet értelmezni. A túlzó és megalapozatlan értelmezések azonban nem szolgálják a tudomány tekintélyét. A társadalomtudományi és a természettudományi nézőpontok tényleges integrációja és a mértéktartó tudományos népszerűsítés olyan kihívás, aminek érdemlegesen megfelelni, úgy tűnik, igencsak nehéz.

A konzervativizmus kutatásának hat évtizede – konklúzió

Tanulmányomban a konzervativizmus kutatásának hat évtizedét követtem végig, kritikai szempontokra koncentrálva. A témát nyomasztó fejlemények helyezték előtérbe az 1930-as évek fasizálódó Németországában, ahol a frankfurti Társadalomkutatási Intézet freudo-marxista kutatói tették fel először a kérdést: miért válik valaki fasisztává? A kérdés kutatása az amerikai emigrációban folytatódott, amit az amerikai társadalomban jelen lévő rasszizmus is indokolt. Az áttelepült

német kutatók kaliforniai kollégáikkal együtt kifejlesztették a „potenciálisan fasiszta személyiség” mérésére szolgáló skálát, majd 1950-ben publikálták nagy hatású könyvüket *The Authoritarian Personality* címmel (ADORNO, FRENKEL-BRUNSWICK és LEVINSON, 1950). Ez a mű a pszichoanalízisre alapozva empirikusan alátámasztott választ adott: a tekintélyelvű, elnyomó nevelésre válaszul kialakuló személyiség-torzulással magyarázta a demokráciára veszélyes személyiségtípus geneziséét, amit szembeállított a demokrácia szempontjából pozitív jellemzőkkel bíró baloldali, liberális személyiség típusával. A munka ezen a ponton máig ható elfogultságot épített be a téma kutatásába.

A TAP megjelenését követő évtizedek során az előtérben a mérőeszközök és elméleti konstruktumok fejlesztése állt. Egymást átfedő mérőeszközök és fogalmi keretek születtek, és ezek jelentős mennyiségű empirikus vizsgálatot ösztönöztek. Az eredmények összességében megerősítették a „konzervativizmus szindróma” létét – eközben a fókusz a társadalmilag veszélyes, potenciálisan szélsőséges viselkedés és ideológia magyarázatáról átkerült a főáramlatú konzervativizmus vizsgálatára, és kikopott az értelmezésekből a pszichoanalitikus elméleti háttér. Az ezredforduló tájékán a konzervativizmus motivált szociális kognícióként való megközelítése nyújtott részben megújult elméleti platformot a sokféle empirikus eredmény és szövevényes fogalmi megközelítés egybefogására. Ez a magyarázati keret – nem új keletűen – a félelemből és bizonytalanságból eredő pszichológiai motivációval magyarázta a konzervativizmus szindróma kialakulását, egyoldalúan a konzervatív oldalon tulajdonítva a motivált gondolkodást, és az ehhez köthető pszichológiai szükségleteket. A kutatásokat fő kérdése ez volt: miért gravitálnak egyesek a „reakciós” konzervatív, mások pedig a „progresszív” liberális ideológia irányába? (JOST és AMODIO, 2012).

A motivált kogníció elmélete rendkívül termékenynek bizonyult, de kimutathatóan tovább vitte az ideológiai elfogultság és a módszertani hiányosságok számos aspektusát, miközben hosszú ideig alig érte szakmai kritika ezeket az aspektusokat. A médiában ismertetett kutatási eredmények ugyanakkor éles polémia váltottak ki és narratívákat ösztönöztek arra vonatkozóan, hogy miért nem tudja megérteni egymást az erősen polarizált amerikai politika republikánus és demokrata oldala. Szokatlan módon expliciten politikai természetű megjegyzések bukkantak fel a tudományos kutatók részéről is, tovább erősítve az eredmények aktuálpolitikai értelmezését. A szakmai önreflexió mozzanataként diskurzus alakult ki arról, hogy mi a jelentősége az akadémiai világban érvényesülő liberális dominanciának. Az évtizedek áttekintése azonban arra világít rá, hogy egy uralkodó paradigma esetén a tudományos közösség képes hosszú távon, az alapokat érintő kritikai reflexió nélkül együtt élni elfogult és torzító előfeltevésekkel, és képes fenntartani leegyszerűsítő magyarázatokat komplex emberi viselkedésekre.

A biológiai paradigmák bekapcsolódása a téma kutatásába jelentős elmozdulást eredményezett abba az irányba, hogy ne tekintsük tabunak a politikai orientációkhoz hasonló összetett emberi jelenségek biológiai hátterének vizsgálatát. Ezzel végső soron közelebb kerültünk Arisztotelészhez, aki állította: az ember *zoon politikon*, közösségi együttélésre predesztinált kooperatív élőlény, akinek biológiai és politikai természete elválaszthatatlan egymástól (ARISZTOTELÉSZ, 1954). Másrészt azon-

ban nem rezonált Arisztotelész felfogásának azon elemére, mely a politikai létformát a társadalmi létforma teljességéhez kötötte, és a közösségi létét alakító élőlényt egyben kultúrába ágyazott, racionális erkölcsi lényként, és legfőképpen cselekvő aktorként is látta. A pszichológiai és biopolitikai kutatások sikeresen kérdőjelezték meg a racionális, önérdeken alapuló politikai ember képét, de helyébe egy másik egysíkú képet állítottak annak túlhangsúlyozásával, hogy a politikai ember biológiai alkata és tudattalan pszichológiai motivációi révén az, ami.

A demokráciára és a társadalmi együttélésre veszélyes magatartások elemzése ma is igen lényeges tudományos feladat. Az ideológiai és vallási intolerancia és fanatizmus újabb és újabb módozatokban tapasztalható meg. Napjainkban kiemelkedően aktuális kérdés az, hogy milyen tényezőknek köszönhető, ha valaki a szélsőséges ideológiák híve lesz. Az is feltehető kérdés, hogy miért lesz valaki konzervatív vagy liberális, feltéve, ha elismerjük, hogy a politikai orientációk sokdimenziósak, változtathatóak, és nem függetleníthetők a szociokulturális feltételektől. A politikai ember dinamikus és képlékeny képződmény, amelynek teljesebb megértése, bár Arisztotelészig nyúlik vissza, továbbra is kísérti a tudományt.

IRODALOM

- ABRAMOWITZ, A. I., & SAUNDERS, K. L. (2008). Is polarization a myth? *The Journal of Politics*, 70(2), 542–555.
- ADOLPH, R. (2010). Conceptual challenges and directions for neuroscience. *Neuron*, 65, March 25., 752–764.
- ADORNO, T. W., FRENKEL-BRUNSWICK, E., LEVINSON, D. J., & SANFORD, R. N. (1950). *The Authoritarian Personality*. New York: Norton.
- ALFORD, J. R., & HIBBING, J. R. (2004). The origin of politics: An evolutionary theory of political behavior. *Perspective on Politics*, 2(4), 707–723.
- ALFORD, J. R., FUNK, C. L., & HIBBING, J. R. (2005). Are political orientations genetically transmitted? *American Political Science Review*, 99, 153–167.
- ALFORD, J. R., FUNK, C. L., & HIBBING, J. R. (2008). Beyond liberals and conservatives to political genotypes and phenotypes. *Perspectives on Politics*, 6(2), 321–328.
- ALFORD, J. R., & HIBBING, J. R. (2008). The new empirical biopolitics. *Annual Review of Political Science*, 11, 183–203.
- ALFORD, J. R., & HIBBING, J. R. (2007). Personal, interpersonal, and political temperaments. *American Academy of Political and Social Science*, 614, 196–212.
- ALLPORT, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Perseus Books.
- ALTEMEYER, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg, Canada: University of Manitoba Press.
- ALTEMEYER, B. (1996). *The authoritarian specter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- ALTEMEYER, B. (1998). The other authoritarian personality. In M. P. ZANNA (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 30 (47–92). San Diego: Academic Press.
- ALTEMEYER, B. (2006). *The authoritarians*. Kiadó: A szerző. E-book. Letöltve: 2013. 10. 12. <http://home.cc.umanitoba.ca/~altemey/>

- ALTEMEYER, B. (2010). Bevezető szöveg a *The Authoritarians* c. könyve honlapján. Letöltve: 2013. 10. 12. <http://home.cc.umanitoba.ca/~altmey/>
- AMASS, T. (2004). *Empirical evaluation of political ideology as motivated social cognition*. NYU. Letöltve: 2013. 10. 10. http://politics.As.nyu.Edu/admin/staging/IO/4600/amass_thesis.pdf.
- AMODIO, D., JOST, J., MASTER, S., & YEE, C. (2007). Neurocognitive correlates of liberalism and conservatism. *Nature Neuroscience*, 10, 1246–1247.
- ARON, A., BADRE, D., BRETT, M., CACIOPPO, J., CHAMBERS, C., COOLS, R., ENGEL, S., D'ESPOSITO, M., FRITH, C., HARMON-JONES, E., JONIDES, J., KNUTSON, B., PHELPS, L., POLDRACK, R., WAGER, T., WAGNER, A., & WINKIELMAN, P. (2007). Politics and the brain. Letter to the Editor, The New York Times November 14. <http://www.nytimes.com/2007/11/14/opinion/lweb14brain.html>.
- ARISZTOTELÉSZ (1954). *Az athéni állam*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- BARBER, N. (2011). Conservatives big on fear, brain study finds. Are people born conservative? *Psychology Today*: Posted on April 19, Letöltve: 2012. 06. 20. <http://www.psychologytoday.com/blog/the-human-beast/201104/conservatives-big-fear-brain-study-finds>.
- BARTELS, L. M. (2004). Beyond the running tally: Partisan bias in political perceptions. *Political Behavior*, 24(2), 117–150.
- BAYER GY. (1998). *A politikai gondolkodás története*. Budapest: Osiris.
- BBC News (2011). Colin Firth credited in brain research. Posted on June 5th. Letöltve: 2014. 01. 05. <http://www.bbc.co.uk/news/entertainment-arts-13661538>.
- BELL, D. (1960). *The end of ideology*. Glencoe: The Free Press.
- BERNTSON, G. G., & CACIOPPO, J. T. (2004). Multilevel Analyses and Reductionism: Why Social Psychologists Should Care about Neuroscience and Vice Versa. In J. T. CACIOPPO, & G. G. BERNTSON (Eds.), *Essays in Social Neuroscience* (107–120). Boston: M.I.T. Press.
- BICKART, K. C., WRIGHT, C. I., DAUTOFF, R. J., DICKERSON, B. C., & BARRETT, L. F. (2011). Amygdala volume and social network size in humans. *Nature Neuroscience* 14, 163–164.
- BISHOP, G. F. (2005). *The Illusion of Public Opinion: Fact and Artifact in American Public Opinion Polls*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- BIUSO, E. (2008). Genopolitics. *The Times Magazine*, December 12. Letöltve: 2014.03.12. <http://www.nytimes.com/2008/12/14/magazine/14Ideas-Section2-B-t-007.html>.
- BLEIFUSS, J. (2003). Conservatives Deconstructed. *These Times Magazine*. Letöltve: 2012. 03. 12. http://www.thirdworldtraveler.com/Society/Conservatives_Deconstruct.html.
- BLOCK, J., & BLOCK, J. H. (2006). Nursery school personality and political orientation two decades later. *Journal of Research in Personality*, 40(5), Oct 2006, 734–749.
- BOLDOGKÓI ZS. (2013). Politikai nézetekkel születünk? *Index*, Február 20. Letöltve: 2013. 04. 13. http://index.hu/tudomany/2013/02/20/politikai_nezetekkel_szuletunk/.
- BORGER, J. (2003). Study of Bush's psyche touches a nerve. *The Guardian*, Aug. 13. Letöltve: 2012. 12. 12. <http://www.theguardian.com/world/2003/aug/13/usa.redbox>.
- BOUCHARD, T. J., & MCGUE, M. (2003). Genetic and environmental influences on human psychological differences. *Journal of Neurobiology*, 54(1), 4–45.
- BOUCHARD, T., SEGAL, N., TELLEGEN, A., MCGUE, M., KEYES, M., & KRUEGER, R. (2003). Evidence for the construct validity and heritability of the Wilson-Patterson conservatism scale: a reared-apart twins study of social attitudes. *Personality and Individual Differences*, 34(6), 959–969.

- BROWN, R. (1965). *Social Psychology*. New York: Free Press.
- BUBELA, T. M., & CAULFIELD, T. A. (2004). Do the print media “hype” genetic research? A comparison of newspaper stories and peer-reviewed research papers. *Canadian Medical Association Journal*, 170(9), 1399–1407.
- BULLOCK, J. (2007). Experiments on partisanship and public opinion: Party cues, false beliefs, and Bayesian updating. Ph.D. dissertation, Stanford University. Letöltve: 2012. 04. 12. <https://www.gwern.net/docs/2007-bullock.pdf>.
- CACIOPPO, J. T., & PETTY, R. E. (1982). The need for cognition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42, 116–131.
- CARDIFF, C. F., & KLEIN, D. B. (2005). Faculty Partisan Affiliations. In All Disciplines: a voter-registration study. *Critical Review*, 17(3–4), 237–255.
- CARMEN, I. (2007). Genetic configurations of political phenomena. *American Academy of Political and Social Science*, 614, 34–55.
- CARNEY, D. R., JOST, J. T., GOSLING, S. D., & POTTER, J. (2008). The Secret Lives of Liberals and Conservatives: Personality Profiles, Interaction Styles, and the Things They Leave Behind. *Political Psychology*, 29(6), 807–840.
- CHAMBERS, J. R., SCHLENKER, B. R., & COLLISON, B. (2013). Ideology and prejudice: the role of value conflicts. *Psychology Science*, 24(2), 140–149.
- CHAO, T. (2012). Genes may determine how we vote. *ABC News Medical Unit*. Posted on Aug. 27. Letöltve: 2012.12.17. <http://abcnews.go.com/Health/OTUS/genes-shape-political-opinions/story?id=17087314#.UuwFklrthJE>
- CHARNEY, E. (2012). Behavior Genetics and Postgenomics. *Behavioral and Brain Sciences*, 35(5), 331–358.
- CHARNEY, E., & ENGLISH, W. H. (2013). Genopolitics and the Science of Genetics. *American Political Science Review*, 107(2), 382–395.
- CHARNEY, E. (2010). Epigenetics and the genetic explanations of political behavior. *Meeting of the Midwest Political Science Association*, Chicago, April 2010.
- CHARNEY, E. (2008). Genes and ideologies. *Perspectives on Politics*, 6(2), 299–315.
- CICCHETTI, D., & CURTIS, J. (2006). The developing brain and neural plasticity: Implications for normality, psychopathology and resilience. In D. CICCHETTI, & D. J. COHEN (Eds.), *Developmental Psychopathology, 2. Developmental Neuroscience* (2–51). Hoboken, NJ: Wiley.
- CHRISTIE, R., & JAHODA, M. (Eds.) (1954). *Studies in the scope and method of “The Authoritarian Personality”*. Glencoe, IL: The Free Press.
- CLAASEN, C., TUCKER, P., & SMITH, S. S. (2014). Ideological labels in America. *Political Behavior*, April, 10. 1007/s11109-014-9272-6.
- CNN Election Center. Election Results, 2010. Letöltve: 2013. 06. 10. <http://edition.cnn.com/ELECTION/2010/results/polls/#USH00p1>.
- CONRAD, P. (2001). Genetic optimism: framing genes and mental illness in the news. *Culture, Medicine and Psychiatry*, 25(2), 225–247.
- CONRAD, P., & MARKENS, S. (2001). Constructing the “gay gene” in the news: optimism and skepticism in the U.S. and British press. *Health*, 5(3), 373–400.
- CONVERSE, P. E. (1964). The Nature of Belief Systems in Mass Publics. In D. E. APTER (Ed.), *Ideology and Discontent* (206–261). New York: Free Press.

- CONVERSE, P. E. (2000). Assessing the capacity of mass electorates. *Annual Review of Political Science*, 3, 331–353.
- CORRADETTI, C. (é. n.). The Frankfurt School and critical theory. In *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Letöltve: 2014. 12. 05. <http://www.iep.utm.edu/frankfur/>.
- COSMIDES, L., & TOOBY, J. (1992). Cognitive adaptations for social change. In J. BARKOW, L. COSMIDES, & J. TOOBY (Eds.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture* (xxx–xxx). New York: Oxford University Press.
- CROWSON, H. M. (2009). Are all conservatives alike? A study of the psychological correlates of cultural and economic conservatism. *Journal of Psychology*, 143(5), 449–463.
- CSEPELI GY., MURÁNYI I., PRAZSÁK G. és VÁGI Z. (2010). Régi és új tekintélyelvűség: Család és az állam. Új tekintélyelvűség projekt. Letöltve: 2013. 06. 10. http://konfliktuskutato.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=273:regi-es-uj-tekintelyelvseg-csalad-es-az-allam&catid=31:uj-tekintelyelvseg
- DAR-NIMROD, I., & HEINE, S. J. (2011). Genetic essentialism: On the deceptive determinism of DNA *Psychological Bulletin*, 137(5), 800–818.
- DAR-NIMROD, I. (2012). Postgenomics and genetic essentialism. *Behavioral and Brain Sciences* 35(5), 362–363.
- DEAR, P. H. (2009) Copy-number variation: The end of the human genome? *Trends in Biotechnology*, 27(8), 448–454.
- DE REGT, S., MORTELMANS, D., & SMITS, T. (2011). Left-wing authoritarianism is not a myth, but a worrisome reality. Evidence from 13 Eastern European countries. *Communist and Post-Communist Studies*, 44, 299–308.
- DODD, M., BALZER, A., JACOBS, C., GRUSCZYNSZKI, M., SMITH, K., & HIBBING, J. (2012). The political left rolls with the good and the political right confronts the bad: connecting physiology and cognition to preferences. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 367, 640–649.
- DRUCKMAN, J. N. (2011). Foreward. In P. HATEMI, & R. MCDERMOTT (Eds.), *Man is by nature a political animal: Evolution, Biology, and Politics* (ix–xii). Chicago: University of Chicago Press.
- DUCKITT, J. (2009). Authoritarianism and dogmatism. In M. R. LEARY, & R. H. HOYLE (Eds.), *Handbook of Individual Differences in Social Behavior* (298–317). London: Guilford Press.
- DUCKITT, J. (1989). Authoritarianism and group identification: A new view of an old construct. *Political Psychology*, 10(1), 63–84.
- DUCKITT, J. (2001). *A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice*. In M. P. ZANNA (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (41–113). San Diego: Academic Press.
- DURIEZ, B., & VAN HIEL, A. (2002). The march of modern fascism. A comparison of social dominance orientation and authoritarianism. *Personality and Individual Differences*, 32, 1199–1213.
- EAVES, U., & EYSENCK, H. J. (1974). Genetics and the development of social attitudes. *Nature*, 249, 288–289.
- ELLIS, C. (2005). Conflicted conservatives: The politics of ideological contradiction in the United States public opinion. Letöltve: 2013. 05. 30. web: <http://www.publicopinionpros.norc.org/features/2005/nov/ellis.Asp>.

- ELLIS, C., & STIMSON, J. A. (2012). *Ideology in America*. New York: Cambridge University Press.
- ELMS, A. C., & MILGRAM, S. (1966). Personality characteristics associated with obedience and defiance toward authoritative command. *Journal of Experimental Research in Personality*, 1(4), 282–289.
- ENYEDI, Z., ERŐS, F., & FÁBIÁN, Z. (1997). *Authoritarianism and the ideological spectrum in Hungary*. Collegium Budapest Discussion Paper no. 40. Budapest, Collegium Budapest for Advanced Studies.
- ERŐS F. (1986). *Pszichoanalízis, freudizmus, freudomarxizmus*. Budapest: Gondolat.
- ERŐS F. és FÁBIÁN Z. (1999). Az etnikai előítéletek kialakulásáról: tekintélyelvűség és szociális környezet. *Educatio*, 8(2), 233–247.
- EurekAlert (2010). *Researchers find a 'liberal gene'*. Public release date: 27-Oct-2010. Letöltve: 2013. 05. 10. http://www.Eurekalert.org/pub_releases/2010-10/uoc--rfa102710.php,
- EurekAlert (2011). *Political views are reflected in brain structure*. Letöltve: 2011. 04. 07. http://www.Eurekalert.org/pub_releases/2011-04/cp-pva040511.php.
- EYSENCK, H. J. (1954). *The psychology of politics*. London: Routledge & Kegan Paul.
- FÁBIÁN Z. (1999). *Tekintélyelvűség és előítéletek*. Budapest: Új Mandátum.
- FEDERICO, C. M. (2009, September). How People Organize Their Political Attitudes: The Roles of Ideology, Expertise, and Evaluative Motivation. *Newsletter Article*. Letöltve: 2014. 03. 10. <http://www.Apa.org/science/about/psa/2009/09/sci-brief.Aspix>.
- FELDMAN, S., & STENNER, K. (1997). *Perceived Threat and Authoritarianism*. Foundation for Educational Research. Glencoe, IL: The Free Press.
- FELDMAN, S., & ZALLER, J. (1992). The political culture of ambivalence: Ideological responses to the welfare. *American Journal of Political Science*, 36(1), 268–307.
- FERRAROTTI, F. (1994). Beyond the authoritarian personality: Adorno's demon and its liberation. *International Journal of Politics, Culture and Society*, 8(1).
- FIORINA, M. P., & ABRAMS, S. J. (2008). Political Polarization in the American Public. *Annual Review of Political Science*, 11, 563–588.
- FIORINA, M. P., ABRAMS, S. J., & POPE, J. C. (2005). *Culture War? The Myth of a Polarized America*. New York: Pearson Longman.
- FOWLER, J. H., SETTLE, J. E., DAWES, C. T., & CHRISTAKIS, N. A. (2010). Friendships Moderate an Association Between a Dopamine Gene Variant and Political Ideology. *Journal of Politics*, 72(4), 1189–1198.
- FOWLER, J. H., & DAWES, C. T. (2008). Two genes predict voter turnout. *Journal of Politics*, 70, 579–594.
- FOWLER, J. H., BAKER, L. A., & DAWES, C. T. (2008). Genetic variation in political behavior. *American Political Science Review*, 102(2), 233–248.
- FOWLER, J. H., & SCHREIBER, D. (2008). Biology, Politics, and the Emerging Science of Human Nature. *Science*, 322(5903), 912–914.
- GERBER, A. S., & HUBER, G. A. (2010). Partisanship, Political Control, and Economic Assessments. *American Journal of Political Science*, 54(1), 153–173.
- GOODMAN, J. C. (2008). Classical liberalism and modern conservatism. NCPA, Posted: September 8., Letöltve: 2012. 05. 25. <http://www.ncpa.org/pub/classical-liberalism-vs-modern-liberalism-and-modern-conservatism>.

- GOTTLIEB, G. (1997). *Synthesizing nature and nurture: Prenatal roots of instinctive behavior*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- GRAHAM, J., HAIDT, J., & NOSEK, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1029–1046.
- GRAHAM, J., HAIDT, J., & NOSEK, B. (2009). Liberals and conservatives use different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1029–1046.
- GREENBERG, J., & JONAS, E. (2003). Psychological motives and political orientation: The left, the right, and the rigid. *Psychological Bulletin*, 129, 376–382.
- GREENBERG, J., PYSZCZYNSKI, T., & SOLOMON, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. In R. F. BAUMEISTER (Ed.), *Public Self and Private Self* (189–212). New York: Springer Verlag.
- GRESSLER, S., & HASLBERGER, A. G. (Eds.) (2010). *Epigenetics and human health: Linking hereditary, environmental, and nutritional aspects*. Wiley-VCH.
- GRUSZCZYNSKI, M., BALZER, A., JACOBS, C. M., SMITH, K. B., & HIBBING, J. R. (2013). The Physiology of Political Participation. *Political Behavior*, 35(1), 135–152.
- HAIDT, J. (2011). The bright future of post-partisan social psychology. Talk given on January 27, 2011 at the annual meeting of the Society for Personality and Social Psychology. Letöltve: 2013. 02. 15.
<http://edge.org/conversation/the-bright-future-of-post-partisan-social-psychology>.
- HAIDT, J., & GRAHAM, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98–116.
- HAIDT, J., & JOSEPH, C. (2004). Intuitive ethics: How innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus*, Fall Issue, 55–66.
- HALL, L., STRANDBERG, T., PÄRNAMETS, P., LIND, A., TÄRNING, B., & JOHANSSON, P. (2013). How the Polls Can Be Both Spot On and Dead Wrong: Using Choice Blindness to Shift Political Attitudes and Voter Intentions. *Public Library of Science ONE*, 8(4), e60554.
- HANNAGAN, R. J. (2011). From genes to politics. *Research in Biopolitics*, 9, 139–158.
- HANSON, D. J. (1975). Authoritarianism as a variable in political research. *Il Politico*, 15, 700–705.
- HATEMI, P., MEDLAND, S., & EAVES, L. (2009). Do genes contribute to the “gender gap”? *The Journal of Politics*, 71, 262–276.
- HATEMI, P., & McDERMOTT, R. (Eds.) (2011). *Man is by nature a political animal: Evolution, biology, politics*. Chicago: The University of Chicago Press.
- HATEMI, P., & McDERMOTT, R. (2012). The genetics of politics: discovery, challenges, and progress. *Trends in Genetics*, 28(10), 525–533.
- HENRICH, J., HEINE, S. J., & NORENZAYAN, A. (2010). The weirdest people in the world? *Behavioral and Brain Sciences*, 33(2–3), 61–135.
- HIRSCHHORN, J. N., LOHMEUILLER, K., BYRNE, E., & HIRSCHHORN, K. (2002). A comprehensive review of genetic association studies. *Genetics in Medicine*, 4(2), 45–61.
- HODSON, G., & BUSSERI, M. A. (2012). Lower Cognitive Ability Predicts Greater Prejudice Through Right-Wing Ideology and Low Intergroup Contact. *Psychological Science*, 23(2), 187–195.
- HOLLANDER, P. (1998). *Political Pilgrims: Western Intellectuals in Search of the Good Society*. New Brunswick: Transaction Publishers, 4th edition.
- HORKHEIMER, M. (1947). *The Eclipse of Reason*. New York: Oxford University Press.

- IACOBONI, M., FREEDMAN, J., KAPLAN, J., JAMIESON, K. H., FREEDMAN, T., KNAPP, B., & FITZGERALD, K. (2007). This Is Your Brain on Politics. *The New York Times Op-Ed*, November 11. Letöltve: 2013. 12. 03.
http://www.nytimes.com/2007/11/11/opinion/11freedman.html?pagewanted=all&_r=0
- INBAR, Y., & LAMMERS, J. (2012). Political diversity in social and personality psychology. *Perspectives on Psychological Science*, 7, 496–503.
- JABLONKA, E., & LAMB, M. J. (1995). *Epigenetic inheritance and evolution. The Lamarckian dimension*. Oxford: Oxford University Press.
- JAENISCH, R., & BIRD, A. (2003). Epigenetic regulation of gene expression: How the genome integrates intrinsic and environmental signals. *Nature Genetics Supplement*, 33, 243–254.
- JAMIESON, B. D. (1978). Scaling conservatism. *New Zealand Psychologist*, 7(1), 1–7.
- JOSEPH, J. (2013). The Trouble with Twin Studies. Posted on 03.13. Letöltve: 2013.04.05.
<http://www.Madinamerica.com/2013/03/the-trouble-with-twin-studies/>.
- JOST, J. T., & AMODIO, D. A. (2012). Political ideology as motivated social cognition: Behavioral and neuroscientific evidence. *Motivation and Emotion*, 36, 55–64.
- JOST, J. T., & SIDANIUS, J. (Eds.) (2004). *Political psychology: Key readings*. New York: Psychology Press.
- JOST, J. T., NOSEK, B. A., & GOSLING, S. D. (2008). Ideology: its resurgence in social, personality, and political psychology. *Perspect. Psychological Science*, 3, 126–136.
- JOST, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist*, 61, 651–670.
- JOST, J. T., & BANAJI, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and production of false consciousness. *British Journal of Psychology*, 33, 1–27. Magyarul: A sztereotipizálás szerepe a rendszer igazolásában, a hamis tudat képződése. In JOST, J. T. (2003). *Önalávetés a társadalomban: a rendszerigazolás pszichológiája*. Budapest: Osiris.
- JOST, J. T., FEDERICO, C. M., & NAPIER, J. L. (2009). Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual Review of Psychology*, 60, 307–337.
- JOST, J. T., GLASER, J., KRUGLANSKY, A. W., & SULLOWAY, F. (2003a). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129, 339–375. Magyarul: A politikai konzervativizmus, mint motivált társas megismerés. In JOST, J. T. (2003). *Önalávetés a társadalomban: a rendszerigazolás pszichológiája*. Budapest: Osiris Kiadó.
- JOST, J. T., GLASER, J., KRUGLANSKY, A. W., & SULLOWAY, F. J. (2003b). Exceptions that prove the rule- Using a theory of motivated social cognition to account for ideological incongruities and political anomalies: Reply to Greenberg and Jonas. *Psychological Bulletin*, 129, 383–393.
- JUSSIM, L. (2013a). Liberal Bias in Social Psychology: Personal Experience I. Liberal bias in grant funding. *Psychology Today*, Szeptember 13. Letöltve: 2013. 11. 12.
<http://www.psychologytoday.com/blog/rabble-rouser/201309/liberal-bias-in-social-psychology-personal-experience-i>.
- JUSSIM, L. (2013b). Liberal Bias in Social Psychology: Personal Experience II. How to purge evidence of liberal bias. *Psychology Today*, Posted on Oct. 30. Letöltve: 2013. 12. 13. <http://www.psychologytoday.com/blog/rabble-rouser/201310/liberal-bias-in-social-psychology-personal-experience-ii>.
- KAHAN, D. (2012). What do I think of Mooney's "Republican Brain"? The cultural cognition project at Yale Law School. Posted on July 27th. Letöltve: 2013. 12. 14.

- <http://www.culturalcognition.net/blog/2012/7/27/what-do-i-think-of-mooneys-republican-brain.html>.
- KAHAN, D. (2011). The Ideological Symmetry of Motivated Reasoning. The Cultural Cognition Project at Yale Law School. Posted on December 13th. Letöltve: 2013. 12. 13. <http://www.culturalcognition.net/blog/2011/12/13/the-ideological-symmetry-of-motivated-reasoning.html>.
- KAHAN, D. M., HOFFMAN, D. A., BRAMAN, D., EVANS, D., & RACHLINSKI, J. J. (2012). They saw a protest: cognitive illiberalism and the speech-conduct distinction. *Stanford Law Review*, 64, 851–906.
- KANAI, R., FEILDEN, T., FIRTH, C., & REES, G. (2011). Political Orientations Are Correlated with Brain Structure in Young Adults. *Current Biology*, 21(8), 677–680.
- KANAZAWA, S. (2010). Why liberals are more intelligent than Conservatives. *The Scientific Fundamentalist*, Posted on March 21. Letöltve: 2013. 06. 20. <http://www.psychologytoday.com/blog/the-scientific-fundamentalist/201003/why-liberals-are-more-intelligent-conservatives>.
- KELMAN, H. C., & BARCLAY, J. (1963). The F scale as a measure of breadth of perspective. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 67(6), 608–615.
- KEMMELMEYER, M. (2008). Is there a relationship between political orientation and cognitive ability? A test of three hypotheses in two studies. *Personality and Individual Differences*, 45, 767–772.
- KENRICK, D. (2011). Does Psychology Discriminate against Political Conservatives? Do we need affirmative action for conservatives? *Psychology Today*, online. Letöltve: 2013. 03. 02. <http://www.psychologytoday.com/blog/sex-murder-and-the-meaning-life/201103/does-psychology-discriminate-against-political-conservat>
- KLEIN, D. B., & STERN, C. (2005) Professors and Their Politics: The policy views of social scientists. *Critical Review*, 17(3–4), 257–303.
- KRAUSS, W. (2002). Romanian authoritarianism 10 years after communism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1255–1264.
- KRUGLANSKY, A. W., & WEBSTER, D. M. (1996). Motivated closing of the mind: “Seizing” and “freezing.” *Psychological Review*, 103(2), 263–283.
- KUKLINSKI, J. H., QUIRK, P. J., JERIT, J., SCHWIEDER, D., & RICH, R. F. (2000). Misinformation and the Currency of Democratic Citizenship. *The Journal of Politics*, 62(3), 790–816.
- LASCH, C. (1991). *The True and Only Heaven: Progress and Its Critics*. New York: W. W. Norton.
- LAYMAN, G. C., & CARSEY, T. M. (2002). Party polarization and “conflict extension” in the American electorate. *American Journal of Political Science*, 46, 786–802.
- LERNER, R. M. (2012). Developmental science and the role of genes in development. *GeneWatch*, 25(1–2).
- LEWONTIN, R. C. (1974). The analysis of variance and the analysis of causes. *American Journal of Human Genetics*, 26(3), 400–411.
- LEWONTIN, R. C. (2000). *The triple helix. Gene, organism and environment*. Fellows of Harvard Collage.
- LEWONTIN, R. C., ROSE, S., & KAMIN, L. J. (1984). *Not in Our Genes: Biology, Ideology, and Human Nature*. New York: Pantheon.

- LIEBERMAN, M. D., SCHREIBER, D., & OCHSNE, K. N. (2003). Is political cognition like riding a bicycle? How cognitive neuroscience can inform research on political thinking. *Political Psychology*, 24(4), 681–704.
- LINDGREN, J. (2012) The centrist authoritarian. *Social Science Research Network*. Working paper series. Published on March 27th. Letöltve: 2013. 12. 12.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2029435
- LIPSET, S. M. (1981/1960). Working-class authoritarianism. In S. M. LIPSET (Ed.), *Political man: The social bases of politics* (87–126). Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- LIPSET, S. M. (1959). Democracy and working-class authoritarianism. *American Sociological Review*, 24, 482–501.
- MACCOUN, R. J. (1998). Biases in the interpretation and the use of research results. *Annual Review of Psychology*, 259–287.
- MACINNIS, C. C., BUSSEY, M. A., CHOMA, B. L., & HODSON, G. (2013). The happy cyclist: Examining the association between generalized authoritarianism and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 55, 789–793.
- MANNHEIM, K. (1925/1994). *A konzervativizmus. Tanulmány a tudás szociológiájáról*. Budapest: Cserépfalvi.
- MARTIN, J. L. (2001). The Authoritarian Personality, 50 years later: What lessons are there for political psychology? *Political Psychology*, 22, 1–26.
- MARTIN, J. L. (1973). *The Dialectical Imagination: A History of the Frankfurt School and the Institute of Social Research 1923–1950*. London: Heinemann.
- MCADAMS, D. P., ALBAUGH, M., FARBER, E., DANIELS, J., LOGAN, R. L., & OLSON, B. (2008). Family metaphors and moral intuitions: How conservatives narrate their lives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 978–990.
- MCCLELLAN, J., & KING, M. C. (2010). Genetic heterogeneity in human disease. *Cell*, 141(2), 210–217.
- MELOEN, J. (1993). The F-scale as a predictor of Fascism: An overview of 40 years of Authoritarianism research. In W. F. STONE, G. LEDERER, & R. CHRISTIE (Eds.), *Strength and weakness: The Authoritarian Personality Today* (47–69). New York: Springer Verlag.
- MELOEN, J. D. (1990). *The emperor's new clothes?* The Authoritarianism Concepts of Adorno et al. and Altemeyer Tested. Washington, DC: Paper presented at the meeting of the International Society of Political Psychology.
- MIDDENDORP, C. P. (1993). Authoritarianism: Personality and ideology – Their political relevance and relationship to left-right ideology in the Netherlands (1970–1985). *European Journal of Political Research*, 24(2), 211–228.
- MIDDENDORP, C. P., & MELOEN, J. D. (1991). Social class, authoritarianism and defectiveness. A reply to Ray. *European Journal of Political Research*, 20, 213–220.
- MOONEY, C. (2012). *The Republican Brain: The Science of Why They Deny Science – and Reality*. Hoboken, NJ: John Wiley and Sons.
- MOONEY, C. (2005). *The Republican war on science*. New York: Basic Books.
- MOORE, D. S. (2001). *The dependent gene: The fallacy of „nature vs. nurture*. New York: Henry Holt and Co.
- MORGAN, G. S., MULLEN, E., & SKITKA, L. J. (2010). When values and attributions collide: Liberals' and Conservatives' values motivate attributions for alleged misdeeds. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, 1241–1254.

- MULLEN, E., BAUMAN, C. W., & SKITKA, L. J. (2003). Avoiding the pitfalls of politicized psychology. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 3, 171–176.
- NAGY, L. (2011). The meaning of a concept in reflections on Conservatism. In D. ÖZSEL (Ed.), *Reflections on conservatism* (1–32). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- NAPIER, J. L., & JOST, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals? *Psychological Science*, 19(6), 565–572.
- NELKIN, D. (1995). *Selling science. How the press covers science and technology*. New York: W. H. Freeman and Co.
- NEUMANN, S. (1957/2013). Conservatism: new and old. Foreword. In K. VON KJLEMPERER, & J. L. C. CARD (1957). *Germany's new conservatism. Its History and Dilemma in the Twentieth Century*. Princetone: Princeton University.
- NICKERSON, R. S. (1998). Confirmation Bias; A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises. *Review of General Psychology* (Educational Publishing Foundation), 2(2), 175–220.
- NOLAN, D. (1971). Classifying and Analyzing Politico-Economic Systems. *The Individualist*, 1st issue, 4–19.
- NYHAN, B., & REIFLER, J. (2010). When Corrections Fail: The Persistence of Political Misperceptions (pre-publication version). *Political Behavior*, 32(2), 303–330.
- OISHI, S., KESEBIR, S., & SNYDER, B. H. (2009). Sociology: A lost connection in social psychology. *Personality and Social Psychology Review*, 13, 334–353.
- OLIVER, J. E., WOOD, T., & BASS, A. (2013). Liberellas versus Conservatives: Social Status, Ideology, and Birth Names in the United States Paper. *Midwestern Political Science Association Annual Meeting*.
- OLSON, J., VERNON, P., & HARRIS, J. (2001). The heritability of attitudes: a study of twins. *Journal of Personality Social Psychology*, 80, 845–860.
- OOI, L., & WOOD, I. C. (2008). Regulation of gene expression in the nervous system. *Biochemical Journal*, 414, 327–341. [org/genewatch/GeneWatchPage.aspx?pageId=413](http://www.genewatch.org/genewatch/GeneWatchPage.aspx?pageId=413).
- O'RULE N., & AMBADDY, N. (2010). Democrats and Republicans Can Be Differentiated from Their Faces. *Public Library of Science, PLoS One*, 5(1), e8733.
- OVERTON, W. F. (2006). Developmental psychology: Philosophy, concepts, and methodology. In R. M. LERNER (Ed.), *Handbook of child psychology, Vol. 1: Theoretical models of human development*. 6th ed., (18–88). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- OYAMA, S. (2000). *The Ontogeny of Information: Developmental Systems and Evolution*. Durham, NC: Duke University Press.
- PENTONY, J. F., PETERSON, K. S. E., PHILIPS, O., LEONG, C., HARPER, P., & BAKOWSKI, A. (2000). A comparison of authoritarianism in the United States, England, and Hungary with selected nonrandom samples. *European Psychologist*, 5, 259–268.
- PETERSEN, M. B., SZNYCER, D., SELL, A., COSMIDES, L., & TOOBY, J. (2013). The ancestral logic of politics: Upper body strength regulates men's assertion of self-interest over economic redistribution. *Psychological Science*, 24(7), 1098–1103.
- PETRONIS, A. (2010). Epigenetics as a unifying principle in the aetiology of complex traits and diseases. *Nature*, 465, 721–727.
- POLDRACK, R. A. (2008). The role of fMRI in Cognitive Neuroscience: where do we stand? *Current Opinion in Neurobiology*, 18, 223–227.
- RÁCZ J. (2006). Biopolitika. In BÍRÓ J. (szerk.), *Biopolitika – Drogprevenció. Tanulmányok a kábítószer-fogyasztás megelőzéséről* (13–34). Budapest: L'Harmattan Kiadó.

- RAY, J. J. (1973). Conservatism, authoritarianism, and related variables: a review and empirical study. In G. WILSON (Ed.), *The Psychology of Conservatism*. London: Academic Press.
- RAY, J. J. (1974). How good is the Wilson & Patterson Conservatism Scale? *New Zealand Psychologist*, 3(1), 21–26.
- RAY, J. J. (1976). Do authoritarians hold authoritarian attitudes? *Human Relations*, 29(4), 307–325.
- RAY, J. J., & LOVEJOY, F. H. (1983). The behavioral validity of some recent measures of authoritarianism. *Journal of Social Psychology*, 120, 91–99.
- RAY, J. J. (1983). Half of all authoritarians are left-wing: a reply to Eysenck and Stone. *Political Psychology*, 4, 139–143.
- RAY, J. J. (1986). Eysenck on social attitudes: An Historical Critique. In S. MODGIL, & C. M. MODGIL (Eds.), *Hans Eysenck: Consensus and controversy* (155–173). Sussex, UK: Falmer.
- REDDING, R. E. (2001). Sociopolitical diversity in psychology: The case for pluralism. *American Psychologist*, 56(3), Mar 2001, 205–215.
- REDDING, R. E. (2012). Likes attract: The sociopolitical groupthink of (social)psychologists. *Perspectives on Psychological Science*, 7, 512–515.
- ROBERTSON, A., & COCHRANE, R. (1973). The Wilson-Patterson Conservatism Scale: A Reappraisal. *British Journal of Social and clinical psychology*, 12, 428–430.
- ROCCATO, M., & RICOLFI, L. (2005). On the correlation between right-wing authoritarianism and social dominance orientation. *Basic and Applied Social Psychology*, 3, 187–200.
- ROKEACH, M. (1954). The nature and meaning of dogmatism, *Psychological Review*, 61, 194–204.
- ROKEACH, M. (1960). *The Open and Closed Mind: Investigations into the Source of Beliefs Systems and Personality Systems*. New York: Basic Books.
- ROSIER, M., & WILLIG, C. (2002). The strange death of the authoritarian personality: 50 years of psychological and political debate. *History of the Human Sciences*, 15, 71–96.
- ROTHMAN, S., LICHTER, R., & NEVITTE, N. (2005). Politics and Professional Advancement Among College Faculty. *The Forum*, 3(1), 1–16.
- SAAD, L. (2012). Conservatives remain the largest ideological group in U.S. *Gallup Politics*. Letöltve: 2013. június 10.
<http://www.gallup.com/poll/152021/Conservatives-remain-Largest-Ideological-Group.aspx>
- SAUCIER, G. (2000). Isms and the structure of social attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 366–385.
- SCHENCK, R. (2012). Conservatives are from Mars, Liberals are from Venus. Posted on April 23, 2012, in Daily Nexus, periodical of University of California, Santa Barbara. Letöltve: 2013. 05. 05. <http://dailynexus.com/2012-04-23/conservatives-mars-liberals-venus/>.
- SCHAFFNER, K. F. (2006). Behavior: Its Nature and Nurture, Part 1. In E. PARENS, A. R. CHAPMAN, & N. PRESS (Eds.), *Wrestling with Behavioral Genetics: Science, Ethics, and Public Conversation*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- SCHIFFER, A. J. (2000). I'm not that liberal: Explaining conservative democratic identification. *Political Behavior*, 22(4), 293–310.

- SCHLENKER, B. R., CHAMBERS, J. R., & LE, B. M. (2012). Conservatives are happier than liberals, but why? Political ideology, personality, and life satisfaction. *Journal of Research in Personality*, 46(2), 127–146.
- SCHMITT, M. T., BRANSCOMBE, N. R., & KAPPEN, D. M. (2003). Attitudes toward group-based inequality: Social dominance or social identity? *British Journal of Social Psychology*, 42, 161–186.
- SCHREIBER, D., FONZO, G., SIMMONS, A. N., DAWES, C. T., FLAGAN, T., et al. (2013). Red Brain, Blue Brain: Evaluative Processes Differ in Democrats and Republicans. *PLoS ONE*, 8(2), e52970.
- SCHREIBER, D. M. (2011). From SCAN to Neuropolitics. In R. McDERMOTT, & P. HATEMI (Eds.), *Man Is by Nature a Political Animal: Evolution, Biology, and Politics* (273–299). Chicago: University of Chicago Press.
- SGARAMELLA, V., & ASTOLFI, P. A. (2010). Somatic genome variations interact with environment, genome and epigenome in the determination of the phenotype: A paradigm shift in genomics? *DNA Repair*, 9(4), 470–73.
- SHILS, E. A. (1954). Authoritarianism: »Right« and »left«. In R. CHRISTIE, & M. JAHODA (Eds.), *Studies in the scope and method of "The Authoritarian Personality"* (24–49). Glencoe, IL: The Free Press.
- SHULTZINER, D. (2013). Genes and Politics: A New Explanation and Evaluation of Twin Study Results and Association Studies in Political Science. *Political Analysis*, 21(3), 350–367.
- SHWEDER, R. A. (1990). Cultural psychology - What is it? In J. W. STIGLER, R. A. SHWEDER, & G. HERDT (Eds.), *Cultural Psychology: Essays on Comparative Human Development* (1–43). Cambridge: Cambridge University Press.
- SIDANIUS, J., & PRATTO, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York: Cambridge University Press.
- SIDANIUS, J., LEVIN, S., FEDERICO, C. M., & PRATTO, F. (2001). Legitimizing ideologies: The social dominance approach. In J. T. JOST, & B. MAJOR (Eds.), *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* (307–311). New York: Cambridge University Press.
- SMITH, E. R., & SEMIN, G. R. (2007). Situated social cognition. *Current Directions in Psychological Science*, 16(3), 132–135.
- SMITH, S. (2007). A methodology critique in defense of those wascally wepublicans. *Iron Shrink Articles*.
<http://ironshrink.com/2007/01/a-methodology-critique-in-defense-of-those-wascally-wepublicans/>.
- SMITH, S. (2010). Are liberals more intelligent than conservatives? Another broken study says it is so. *Iron Shrink Articles*. Letöltve: 2014. 05. 12.
<http://ironshrink.com/2010/04/are-liberals-more-intelligent-than-conservatives-another-broken-study-says-it-is-so/>.
- STACEY, B. (1977a). The psychology of conservatism. Part I. The conceptual framework and theories of Eysenck and Ray. *New Zealand Psychologist*, 6(1), 31–41.
- STACEY, B. (1977b). The psychology of conservatism. Part II. Wilson's theory and general trends in the study of conservatism. *New Zealand Psychologist*, 6(1), 109–123.
- STANKOV, L. (2009). Conservatism and cognitive ability. *Intelligence*, 37(3), 294–304.
- STENNER, K. (2005). *The Authoritarian Dynamic*. London: Cambridge University Press.

- STONE, W. F., & SMITH, L. D. (1993). Authoritarianism: Left and Right. In W. F. STONE, G. LEDERER, & R. CHRISTIE (Eds.), *Strength and Weakness: The Authoritarian Personality Today* (144–156). New York: Springer Verlag.
- STONE, W. F. (1980). The myth of left wing authoritarianism. *Political Psychology*, 2, 3–19.
- SUHAY, K., KALMOE, N., & McDERMOTT, C. (2007). Why twin studies are problematic for the study of political ideology: Are political orientations genetically transmitted? Paper presented at the annual meeting of the International Society of Political Psychology, Portland, Oregon. Letöltve: 2014 05.02.
http://sites.lafayette.edu/suhay/files/2010/01/plugin-critique_of_twin_studies_-_suhay_kalmoe_mcdermott_101007.pdf
- SZOKOLSZKY Á. (2004). Öröklés – Környezet: Mit is jelent az „is”? In PLÉH Cs. és BOROSS O. (szerk.), *Bevezetés a pszichológiába* (134–163). Budapest: Osiris; Eredetileg: In VAJDA Zs. (szerk.), *Az intelligencia és az IQ vita* (51–81). Budapest: Akadémiai Kiadó.
- TÁMOP Kérdőív (2013). A Társadalmi konfliktusok – Társadalmi jól-lét és biztonság – Versenyképesség és társadalmi fejlődés, „TÁMOP-4.2.2. A-11/1/KONV-2012-0069” projekt 4. alprojektjének kérdőíve. A 4. alprojekt megvalósítója: Kodolányi János Főiskola.
- TAYLOR, P., FUNK, C., & CRAIGHILL, P. (2006). Are we happy yet? From the Pew Research Center. Letöltve: 2007. január 2.
<http://pewresearch.org/assets/social/pdf/AreWeHappyYet.pdf>
- TETLOCK, P. E. (1994). Political psychology or politicized psychology: Is the road to scientific hell paved with good moral intentions? *Political Psychology*, 15, 509–529.
- TITUS, H. E. (1968). F-scale validity considered against peer nomination criteria. *Psychological Record*, 18, 395–403.
- TODOSIJEVIC, B. & ENYEDI, Zs. (2008). Authoritarianism without dominant ideology: Political manifestations of authoritarian attitudes in Hungary. *Political Psychology*, 29(5), 767–787.
- TOMKINS, S. S. (1963). Left and right: A basic dimension of ideology and personality. In R. WHITE (Ed.), *The study of lives* (388–411). Chicago: Atherton.
- TOMKINS, S. S. (1965). Affect and the psychology of knowledge. In S. S. TOMKINS, & C. E. IZARD (Eds.), *Affect, cognition and personality. Empirical Studies* (72–97). New York: Springer.
- TURNER, J. C., & REYNOLDS, K. J. (2003). Why social dominance theory has been falsified. *British Journal of Social Psychology*, 42, 199–206.
- TUSCHMAN, A. (2013). Inside the conservative brain: What explains their wiring? Neuroscience can help us understand the strangest of birds: The modern conservative. They really do think different. *Salon*. Posted on Sept. 15. Letöltve: 2014.12.12.
http://www.salon.com/2013/09/15/inside_the_conservative_brain_what_explains_their_wiring/
- UC Berkeley News. Researchers help define what makes a political conservative. Press release 22. July 2003. Letöltve 2013.06.10.
http://www.berkeley.edu/news/media/releases/2003/07/22_politics.shtml
- VALSINER, J. (2013). *A guided science. History of psychology in the mirror of its making*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- VAN HIEL, D., DURIEZ, B., & KOSSOWSKA, B. (2006). The presence of left-wing authoritarianism in Western Europe and its relationship with conservative ideology. *Political Psychology*, 27(5), 769–793.

- WETSTEIN, M. E., OSTBERG, C. L., SONGER, D. R., & JOHNSON, S. W. (2009). Ideological consistency and attitudinal conflict: A comparative analysis of the U.S. and Canadian Supreme Courts. *Comparative Political Studies*, 42, 763–791.
- WHITELAW, N. C., & WHITELAW, E. (2006). How lifetimes shape epigenotype within and across generations. *Human Molecular Genetics* 15, R131.
- WIGGERSHAUS, R. (1994). *The Frankfurt School: Its History, Theories, and Political Significance*, Cambridge, MA: MIT Press.
- WILSON, G. D., & PATTERSON, J. R. (1968). A new measure of conservatism. *British Journal of Social and Clinical Psychology*, 7, 264–269.
- WILSON, G. (1978). The psychology of conservatism: Comment on Stacey. *New Zealand Psychologist*, 7, 21.
- WILSON, G. D. (1973). Development and evaluation of the C scale. In G. D. WILSON (Ed.), *The psychology of conservatism* (49–69). London: Academic Press.
- WILSON, M. S., & LUI, J. H. (2003). Social dominance orientation and gender: The moderating role of gender identity. *British Journal of Social Psychology*, 42, 187–198.
- ZALLER, J. (1992). *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ZILLES, K., & AMUNTS, K. (2012). Segregation and Wiring in the Brain. *Science*, 30th March, 335 (6076), 1582–1584.
- ZIMBARDO, P. G. (2004). The social psychology of good and evil: Understanding our capacity for Stanfkindness and cruelty. In A. MILLER (Ed.), *The Social Psychology of Good and Evil* (21–50). New York: Guilford.

SIX DECADES OF RESEARCH ON CONSERVATIVISM:
FROM ADORNO TO BIOPOLITICS.
A CRITICAL REVIEW

SZOKOLSZKY, ÁGNES

The study critically reviews six decades of research on conservatism, beginning with Adorno's and his collaborators' classical paradigm and ending with current genetic and neuroscience studies of political orientation. Research has shown profound differences between the psychological profiles of conservative and liberal persons. The present study asks to what degree these results and their interpretations are soundly established. It is argued that questionable assumptions and interpretations, as well as grave simplifications in explanatory frameworks have been carried along in various paradigms. Research is also placed in wider contexts by discussing the polarization of political life in the United States, the ideological landscape of American social psychology, and the role of the media in disseminating research results. The first part of the review focuses on research on the authoritarian personality by Adorno and others and follows developments until the 1990's. The second part presents an analysis on the motivated cognition approach to the study of conservatism – an influential new paradigm which has inspired a wide range of further studies, however, it has also promoted biased assumptions and interpretations that had been already present in the field. The third part scrutinizes contributions by

genetics and neuroscience and argues that while the integration of biology is important, unfounded and excessive simplifications do more harm than good to reaching this purpose.

Key words: *psychology of conservatism, psychology of political orientations, authoritarian personality, genopolitics, neuropolitics, biopolitics*